

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Poslovni sekretar

STEREOTIPI IN PREDSDOKI DO DRUGIH NARODOV IN NARODNOSTNIH MANJŠIN

Mentorica: Marina VODOPIVEC, univ. dipl. psih.
Kandidatka: Helena OGRIS
Lektorica: Andreja Kosec

Kranj, julij 2008

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici gospe Marini Vodopivec, univ. dipl. psih., za strokovne nasvete, vodenje in usmerjanje pri izdelavi diplomske naloge.

Zahvaljujem se tudi lektorici gospe Andreji Kosec, ki je lektorirala diplomsko nalogo.

Hvala moji družini, ki mi je v času študija stala ob strani. Zahvaljujem se tudi sodelavkam, sodelavcem, znancem in vsem posameznikom, ki so sodelovali ter si vzeli čas za izpolnitev anketnega vprašalnika.

IZJAVA

Študentka Helena OGRIS izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom gospe Marine Vodopivec, univ. dipl. psih.

Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.

Dne 31. 07. 2008

Podpis: _____

POVZETEK

Stereotipi naj bi že od dvajsetih let dvajsetega stoletja po prevladujočem pogledu označevali neutemeljeno, s predsodki obremenjeno mišljenje. Enači se jih s skorajda vsem, kar je v splošno sprejetem mišljenju pomanjkljivo. Veljajo za nespremenljive, rigidne, izkrivljene predstave, ki ne upoštevajo individualnih razlik in družbenih sprememb. Odražajo in spodbujajo družbene predsodke. Stereotipiziranje pa je proces opisovanja ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti. Togost in nespremenljivost stereotipov ne vzdrži, saj naj bi se le-ti spreminjali s socialnim kontekstom in medskupinskimi odnosi. Stereotipe ustvarjamo dejavno in z njimi razlagamo, opišemo in opravičimo medskupinske odnose.

Raziskovalni del diplomske naloge se osredotoči na raziskovanje etničnih stereotipov in predsodkov, katerim so zaradi razširjenosti in njihovega pomena za medosebne odnose raziskovalci vseskozi posvečali veliko pozornosti.

V socialni psihologiji so predsodki pogosto definirani kot stališča, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo močna čustva in so odporna na spremembe. Ali so predsodki stvar preteklosti? Ali so holokavst, gibanja za državljanske svoboščine in pravice spremenila zavest ljudi? Opravljena raziskava tudi o stereotipih in predsodkih do drugih narodov in narodnostnih manjšin kaže, da so predsodki zelo živi in da vse nas zadevajo v taki ali drugačni obliki.

V diplomski nalogi je predstavljena tudi narodnostna sestava prebivalstva Slovenije. Le-ta nam prikaže, koliko posameznih narodnosti je znotraj državnih meja. Sestava in naseljenost prebivalstva Slovenije se je v drugi polovici 20. stoletja občutno spremenila. Poleg Slovencev, ki so v Sloveniji vseskozi predstavljali veliko večino prebivalstva, ter avtohtonega madžarskega in italijanskega prebivalstva živi v Sloveniji na sklenjenem ozemlju tudi večje število pripadnikov drugih narodov, ki številčno presegajo narodnostni manjšini.

Poleg obrazložitve temeljnih pojmov, zgodovine in statistike diploma predstavlja konkretne stereotipe o posameznih narodih, narodnostnih manjšinah pa tudi o Slovencih oziroma o slovenskem narodu.

Pomembna prvina, ki poskuša razvrednotiti določene stereotipe in predsodke do drugih narodov in narodnostnih manjšin je dialog med kulturami. Predstavitev in vzpodbujanje medkulturnega dialoga kot prioritete v času predsedovanja Republike Slovenije Evropski skupnosti pa toliko večja potreba in zadovoljstvo.

KLJUČNE BESEDE

- stereotip
- predsodek
- narod
- narodnostna manjšina

ABSTRACT

From the beginning of twentieth century, stereotypes prevail to be a point of view that is groundless and leads to prejudiced aggravated thinking. Stereotypes have been equalizing with everything what is deficient in common accepted thinking. For stereotypes it is believed that it is unacceptable, rigid, pervert imagination which does not consider individual differences and changing society. They reflect and reinforce social prejudices. Stereotyping is a process use to describe peoples based on their group appurtenance. Stereotypes do not sustain from rigidity and immutability, they may change with social context and between group relations. We actively create stereotypes to explain, describe and make excuses between group relations.

The research portion of this diploma program is focused on researching ethnic stereotypes and prejudices. Researchers have given great attention to ethnic stereotypes and prejudices because of their dissemination and meaning for mutual relations meaning.

Prejudices are in social psychology often defined as a viewpoint which is not legitimate or verified and often is argumentative. Stereotypes are often accompanied by strong emotions and are resistant to change.

Are prejudices a matter of the past? Did the Holocaust, movements for citizen's freedom and rights change human perception? Research shows that stereotypes and prejudices about other nations and national minorities are very much alive and commonly found.

The Slovenian national population structure is also presented in this dissertation. It shows how many nationalities are in site of national borders. The structure and density of the Slovenian population has considerable changed in the second half of the 20th century. Beside Slovenians which represent the majority population, there are also autochthon Hungarian and Italian minorities living in Slovenia along with other minority populations.

Beside basic information, history and statistical explanations the diploma work presents specific nations, national minorities and common stereotypes found in Slovenia.

An important primary matter, which tries devaluating definite Stereotypes and Prejudices toward other nations and national minorities, is intercultural dialogue. The purpose of this presentation is to present and stimulate intercultural dialogue as priority during the Slovenian European Council Presidency in order to perform more efficiently and satisfactory.

KEYWORDS

- Stereotype
- Prejudice
- Nation
- National minority

KAZALO:

POVZETEK	4
ABSTRACT	5
1 UVOD	7
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA.....	7
1.2 NAMEN IN CILJ NALOGE.....	7
1.3 METODOLOGIJA DELA.....	7
2 OBRAZLOŽITEV POJMOV	8
2.1 STEREOTIP.....	8
2.1.1 Kaj je stereotipiziranje?.....	9
2.1.2 Etnični stereotipi.....	9
2.2 PREDSONDEK.....	11
2.2.1 Izvor predsodkov.....	13
2.2.2 Vpliv predsodkov na obnašanje.....	14
2.3 NAROD.....	15
2.3.1 Narodnostna sestava.....	17
2.3.2 Umestitev Slovenije.....	18
3 SOOČANJE S STEREOTIPI IN PREDSDOKI	22
3.1 STEROTIPI IN PREDSDOKI O SLOVENSKEMU NARODU.....	22
3.2 STEREOTIPI O DRUGIH NARODIH IN NARODNOSTNIH MANJŠINAH.....	23
3.2.1 Popoln Evropejec.....	24
4 DIALOG MED KULTURAMI	26
4.1 GOSPODARSKA IN SOCIALNA SOLIDARNOST.....	26
4.2 TESNEJŠE SODELOVANJE ZA SPODBUJANJE EVROPSKEGA MODELA DRUŽBE.....	27
4.3 MEDKULTURNI DIALOG IN EVROPSKA UNIJA.....	28
4.4 MEDKULTURNI DIALOG IN SLOVENIJA.....	29
5 REZULTATI RAZISKAVE O STEREOTIPIH IN PREDSDOKIH	31
5.1 DEMOGRAFSKI PODATKI SODELUJOČIH V RAZISKAVI.....	31
5.2 TRDITVE KI SE NANAŠAJO NA LASTNE STEREOTIPE IN PREDSDOKE.....	33
5.3 ODGOVORI NA POSTAVLJENE TRDITVE.....	38
ZAKLJUČEK	46
LITETRATURA, VIRI	47
KAZALO SLIK, GRAFOV, TABEL	49

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

V diplomski nalogi želim raziskovati stereotipe in predsodke, ki so po mojem mnenju še vedno zelo prisotni v naši družbi. Še posebej se želim dotakniti predsodkov do pripadnikov drugih narodov in narodnosti oz. narodnostnih manjšin. Evropa se združuje, meje se ukinjajo, družba pa postaja vse bolj globalna in nacionalno mešana. Kljub združevanju in splošnemu pozivanju k strpnosti pa je nacionalizem v porastu, kar ocenjujem na podlagi vzpona nacionalističnih strank in pridobivanju vse boljših rezultatov na volitvah v Sloveniji in v državah zahodnega Balkana.

1.2 NAMEN IN CILJ NALOGE

Ali so ti ljudje, narodi in narodnostne manjšine v realnem življenju res tako drugačni, nesprejemljivi, izpostavljeni ali celo diskriminirani in šikanirani ali pa se nam tako le dozdeva preko družbenih stereotipov, ki jih tako vztrajno gojimo in se jih oklepamo? Ob premišljevanju o teh stvareh sem se odločila za raziskovanje tega področja.

V diplomski nalogi se največkrat srečujem z izrazom stereotip in predsodek. Na začetku diplomske naloge bom najprej, da bi lažje razumeli izraze in vsebino, ki je vezana na posameznikovo obnašanje in reakcije, definirala nekatere pojme, s katerimi bom potem tudi celoten čas operirala, in zgodovinsko, mitološko ter teoretsko podlago za temeljitejše dojetje delovanja stereotipov. Predstavila bom tudi pojme narod in narodnostna manjšina, pri čemer se bom osredotočila na Slovenijo, Slovence, slovenske narodnostne manjšine in ostale narode, ki živijo na območju Slovenije. V nadaljevanju bom poskušala kar najbolje umestiti Slovenijo v evropski prostor in soočanje s stereotipi in predsodki do drugih narodov in narodnostnih manjšin.

Z diplomsko nalogo hočem opozoriti na stereotipe in predsodke, ki so prisotni v našem obnašanju in ki slabo vplivajo na medsebojne odnose v naši družbi. Doseči želim, da bi bili bolj osveščeni in s tem bolj strpni do drugih narodov in narodnostnih manjšin, ki živijo v Sloveniji in nenazadnje v Evropski uniji. Z analizo raziskave o vplivu stereotipov in predsodkov na obnašanje, ki bo temeljila na izvedeni anketi, pa želim v diplomski nalogi predstaviti čim bolj realno stanje.

Upam, da bo ta prispevek eden izmed doprinosov na »škodljivem« področju reproduciranja stereotipov, ki tako neusmiljeno krojijo usode in življenja mnogih, predvsem marginalnih družbenih skupin.

1.3 METODOLOGIJA DELA

Osnovna metoda izdelave diplomske naloge bo kombinacija raziskovanja in opisovanja dejanskega stanja. Vsebovala bo tudi metodo opazovanja in prikaza statističnih podatkov. V zaključnem delu pa bo uporabljena metoda raziskovanja z vprašalnikom oz. izvedba ankete (vprašalnik od 8 do 10 vprašanj s 100–150 vprašanih).

2 OBRZLOŽITEV POJMOV

V diplomski nalogi se največkrat srečujemo z izrazom stereotipi, predsodki in narod. Da bi lažje razumeli izraze in vsebino, ki je vezana na posameznikovo ali skupinsko obnašanje in reakcije, je potrebno predstaviti njihov osnovni pomen.

2.1 STEREOTIP

Stereotipi pomenijo posploševanje delno točnih, vendar večinoma nepreverjenih, površnih sodb o človeku ali skupini ali skupnosti. So sodbe o vseh, ki ne veljajo za nikogar (Ule, 2004).

V vsakdanjem življenju imajo pomembno vlogo, saj se s stereotipizacijo situacij, ljudi in odnosov hitro prilagodimo na socialno okolje. So učinkoviti, ker so del kognitivne ekonomije, obenem pa izkrivljajo stvarnost, predvsem podobo ljudi, kakršni v resnici so – enkratni, različni, spremenljivi (povzeto po Ule, 2004).

Stereotipi so tudi skupek pojmov, s katerimi neka skupina ljudi označuje drugo skupino ljudi. Običajno je v negativni obliki in je zelo pogosto zaradi vnaprejšnje presoje kot opravičilo za diskriminatorno obnašanje. Največkrat so stereotipi opisi negativnih karikaturnih lastnosti članov neke skupine, kjer so te lastnosti poudarjene do te mere, da postanejo posmehljive (povzeto po Österreichisches Schulportal, 2007).

Stereotipi nastanejo na podlagi:

- poenostavljanja,
- pretiravanja ali prevračanja besed,
- posploševanja,
- predstavljanja kulturnih lastnosti kot naravnih.

Mnogi menijo, da so stereotipi prepričanja, ki jih lahko spremenimo, če se o stereotipih učimo ali se nanje navadimo. Vseeno stereotipi o posameznikih ali skupinah niso nujno omejeni samo na negativno opisovanje. Lahko imajo tudi pozitivno oznako in obstajajo celo pristni, pozitivno označeni stereotipi. Nekatere skupine ljudi so celo same poskušale razviti pozitivne stereotipe o svojih lastnostih. Kulturni tip stereotipov je poznan tudi v dramatiki. Izraz se uporablja za opis osebnosti, način govora in ostalih lastnosti določenega kulturnega tipa ljudi.

V literaturi in umetnosti so stereotipi vedno kliše ali predvidljiva situacija oziroma tip osebnosti. Npr. stereotipni "hudič" se vedno pojavlja v rdečem, ima roge in nosi vile, stereotipni "trgovski potnik" je vedno urejen, hitro govori in mu gre zaupati (povzeto po Österreichisches Schulportal, 2007).

Če pomislimo na vsakdanje situacije, ki so tipične za posamezno deželo, si takoj prikličemo slike, ki jih nosimo v sebi. Takrat pomislimo na neke vrste simbole te države. Ko zagledamo zastavo, takoj pomislimo na geografsko obliko države ali na znane stavbe ali znane osebnosti te države.

Enako velja za evro kovance. Če zagledamo avstrijski evro kovanec, takoj pomislimo na deželo z rdeče-belo-rdečo zastavo, kjer ljudje radi jedo dunajske zrezke in poslušajo klasično glasbo.

Če pogledamo nacionalno internetno končnico (country code top-level domain) na koncu spletnega naslova, v večini primerov takoj vemo, katera država gostuje videno spletišče.

Če zagledamo sliko evropskega parlamenta, spontano pomislimo na "glavno mesto Evrope".

Vse to so stereotipi, ki se jih komaj zavedamo.

2.1.1 Kaj je stereotipiziranje?

Stereotipiziranje je proces opisovanja ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti, kar pomeni, da lahko:

- ljudi obravnavamo tako, da so bolj podobni članom svoje skupine in bolj različni od članov drugih skupin (kot bi jih zaznavali, če jih ne bi ocenjevali na osnovi njihove skupinske pripadnosti);
- je zaznavanje skupin diskriminatorno – nagnjeni smo k prepričanju, da je skupina, ki ji pripadamo, boljša kot tista, ki ji ne (Ule, 2004).

Penelope J. Oakes, John C. Turner in S. Alexander Haslam (1994) pišejo, da naj bi stereotipi že od dvajsetih let dvajsetega stoletja po prevladujočem pogledu označevali neutemeljeno, s predsodki obremenjeno mišljenje. Enači se jih s »skorajda vsem, kar je v splošno sprejetem mišljenju pomanjkljivo« (Asch, 1952). Veljajo za nespremenljive, rigidne, izkrivljene predstave, ki ne upoštevajo individualnih razlik in družbenih sprememb. Odražajo in spodbujajo družbene predsodke.

Avtorji poudarjajo, da trditev o nespremenljivosti in togosti stereotipov ne velja, saj se stereotipi spreminjajo s socialnim kontekstom, medskupinskimi odnosi. Stereotipe ustvarjamo dejavno in z njimi razlagamo, opišemo in upravičimo medskupinske odnose.

2.1.2 Etnični stereotipi

Etnični stereotipi so poenostavljene, posplošene in neutemeljene sodbe o narodih ali narodnostnih skupinah oziroma pripadnikih teh skupin. Nastanejo s posplošenjem nekih značilnosti in lastnosti – ki so lahko deloma celo točne – na cel narod ali skupino. Vsakodnevni govor je poln takih stereotipov, na primer

črnogorska lenoba, italijanski temperament, ameriški optimizem, nemška natančnost) (Ule, 1992, 122). Zaradi poenostavljenosti pa je vprašljiva objektivna utemeljenost stereotipov.

G. W. Allport je v znanem delu "Narava predsodkov" (1954) označil etnični predsodek kot "antipatijo, ki sloni na napačnih in togih posplošitvah. To je lahko izražena ali zgolj občutena antipatija, lahko je usmerjena proti neki skupini kot celoti ali proti posamezniku, ki je član takšne skupine" (Ule, 1992, 121).

Zaradi razširjenosti etničnih stereotipov in njihovega pomena za medosebne odnose jim raziskovalci vseskozi posvečajo veliko pozornosti. Eno prvih večjih raziskav etničnih stereotipov sta izvedla ameriška raziskovalca D. Katz in W. Braly (1933), in sicer na treh skupinah študentov neke ameriške univerze. Prva skupina je označila karakteristične osebnostne značilnosti desetih narodov. Poskusne osebe so te lastnosti izbirale z liste, ki je vsebovala 84 različnih lastnosti. Druga skupina študentov je vsako od teh 84 lastnosti z liste označila na lestvici od 1 do 10. Tretja skupina pa je 10 narodov rangirala po stopnji naklonjenosti. Rezultati so pokazali, da so se poskusne osebe izredno ujemale v ocenjevanju narodov in so jim dodelile omejeno število lastnosti. Raziskava je torej potrdila prisotnost stereotipov. Tako so bile kot osnovne značilnosti Američanov najpogosteje izbrane: marljivost (48 %), inteligentnost (47 %), ambicioznost (33 %), progresivnost (27 %). Italijani naj bi imeli smisel za umetnost (53 %), impulzivnost (44 %), ognjevitost (37 %), temperamentnost (35 %). Za črnce pa je veljala: vraževernost (84 %), lenost (75 %), lahkomišelnost (38 %). Raziskovalci so odkrili tudi pomembno zvezo med naklonjenostjo posameznim narodom in lastnostmi, ki so jih poskusne osebe dale tem narodom (zveza med predsodki in stereotipi). Z najbolj pozitivnimi lastnostmi so ameriški študenti ocenili lastni narod (Američane), sledili so narodi, ki so (čim) bolj podobni lastnemu narodu (Angleži), najslabše pa so v raziskavi Katea in Bralya študenti ocenili Turke in črnce (Ule, 1992, 122).

Ameriška raziskovalca Buchanan in Cantril (1953) sta podobno raziskavo izvedla v osmih različnih državah. Ugotovila sta, da lastnemu narodu poskusne osebe vedno dajo pozitivne ocene – avtostereotipi in te ocene so si pri različnih narodih podobne (marljivost, inteligentnost, progresivnost, miroljubnost). Vse druge raziskave so pokazale isto ugotovitev: da posamezniki vedno najbolj pozitivno ocenjujejo lasten narod. Heterostereotipi pa so vedno v obrnjenem odnosu do avtostereotipov: čim bolj je drugi narod različen od lastnega, tem slabše ga ocenjujemo (Ule, 1992, 123).

Raziskave so potrdile relativno stabilnost stereotipov. Do sprememb stereotipov je prihajalo le pod vplivom hitrih sprememb v mednacionalnih odnosih. Tako sta dva indijska avtorja raziskovala stereotipe v obdobju tik pred indijsko-kitajskim sporom (1959), raziskavo pa sta ponovila 10 mesecev kasneje (I. Siber, 1988, povzeto v Ule 1992, 123). Medtem ko so bile dominantne lastnosti Kitajcev v prvi raziskavi smisel za umetnost (47 %), religioznost (31 %), marljivost (24 %), so se po indijsko-kitajskem sporu naglo spremenile, tako da so v drugi raziskavi indijski študenti kot glavne značilnosti Kitajcev navedli agresivnost (71 %), nagnjenost k prevaram (60 %), sebičnost (43 %).

H. B. Gerard (1984) je primerjal stereotipe in predsodke s silogističnim sklepanjem. To je sklepanje iz dveh premis, od katerih ena (zgornja premisa) navaja (največkrat

negativno) vrednotenje kakšne lastnosti, druga (spodnja premisa) pa vsebuje trditev o tem, da ima pripadnik določene skupine ljudi to lastnost (Ule, 1992, 123).

Kot primer si pogledajmo:

- zgornja premisa: Skopušstvo je slabo.
- spodnja premisa: Judje so skopuški.
- sklep: Judje so slabi.

2.2 PREDSEDEK

Ali so predsodki stvar preteklosti? Ali so holokavst, gibanja za državljanske svoboščine in pravice spremenila zavest ljudi? Raziskave kažejo, da so predsodki zelo živi in da vse nas zadevajo v taki ali drugačni obliki. "Družbe so prežete s predsodki. Vsakdo ima nekaj predsodkov in je obenem žrtev predsodkov" (Gergen, v Ule, 1992, 120).

Ljudje lahko vnaprej presodijo o subjektu, preden preučijo resnično stanje ali pa o zadevi odločijo brez neposrednih izkušenj. V primeru socioloških skupin navadno to pomeni pristranost do članov te skupine, običajno glede socioloških stereotipov. Če oseba presodi brez predhodnih izkušenj, je to neobjektivna presoja.

Presoje na osnovi izkušenj so ravno tako lahko obarvane s predsodki. Oseba lahko presodi, da ima zaradi negativnih izkušenj z enim članom te skupine cela skupina enake lastnosti.

Ljudje so lahko naučeni iz mladosti, katera obnašanja so prava in zato marsikateri ljudje podajo svoja mnenja brez predhodnega preverjanja dejstev. Veliko presojanja se otroci naučijo od svojih staršev, ko povzemajo njihovo govorjenje in razmišljanje (povzeto v Osterreichisches Schulportal, 2007).

Alexander Mitscherlich, priznani nemški psiholog, ki je poučeval na frankfurtski univerzi, je trdil sledeče: »Predsodkov ne gre občudovati, pa vendar so občudovanja vredni. Nenadoma se naša sodba loči od objektivnih danosti, v katerih se nahajamo. V nekem duševnem procesu se iz domišljije in posameznih drobcev zaznavanja vzpostavi zmedeno izkustvo, ki se vrine pred dejanskostjo«.

Temeljno polje predsodkov je vsakdanji svet ljudi, vsakodnevne interakcije z drugimi in drugačnimi, kot smo »mi«. Kažejo se predvsem v nespoštljivem, nestrpnem, ponižujočem ali prezirljivem odnosu do drugih in drugačnih; do pripadnikov drugih narodov, etničnih skupnosti, ras, kultur, do oseb z drugačnim načinom življenja, religioznimi, spolnimi usmeritvami (Ule, 2004).

Dokler gre za vsakdanje situacije, za naše odzive na bežna srečanja z drugimi in drugačnimi ljudmi, se zdijo predsodki nenevarni, nedolžni. Toda predsodki imajo neprijetno lastnost, da hitro postanejo družbeno vezivo množic, se širijo kot virusi in lahko okuženost z njimi dobi epidemične razsežnosti. Tedaj se predsodki spremenijo v orodje agresije, linča, opravičilo vsakovrstnih diskriminacij, preganjanja, izganjanja ali prepuščanja ogroženih skupin njihovi "usodi" (Ule, 2004).

V socialni psihologiji so predsodki pogosto definirani kot »**stališča, ki niso upravičena, argumentirana in preverjena, a jih spremljajo močna čustva in so odporna na spremembe**« (Rot 1977 v Ule 1992, 120). So pridobljeni, vplivajo na vedenje, so sestavljeni in trdovratni. Alexander Mitscherlich pravi, da predsodki sodijo med najtrdovratnejše tvorbe v človeški zgodovini in naj bi bili obstojnejši od državnih tvorb.

Njihova struktura je enostavna, vendar izrazita, podobno kot karikature: »Karikature so toliko bolj izrazite, kolikor enostavnejše so, skrčene na nekaj ključnih potez« (Bergler, 1984). Niso pomembni odtenki, temveč ekstremi. Predsodki temeljijo in se ohranjajo prek polarizacij, poudarjanja kontrastov, razlik med kategorijami ljudi, predmetov, situacij.

Žal predsodki niso stvar preteklosti. Gergen pravi: "Družbe so prežete s predsodki. Vsakdo ima nekaj predsodkov in je obenem žrtev predsodkov" (Ule, 1992, str. 121). Predsodki so lahko **pozitivni** ali **negativni**. Oblikujemo jih v socialnih interakcijah in so skupki stališč o članih določene družbene skupine, nastali zgolj zaradi pripadnosti teh članov določeni skupini.

- **Negativni** socialni in etnični predsodki temeljijo na odklanjanju in sovražnosti do posameznih socialnih in etničnih skupin – na primer do Neslovencev, Romov (predsodki do drugih narodov in narodnostnih manjšin), črncev (rasizem), Judov (antisemitizem), žensk (spolni predsodki), homoseksualcev (seksualni predsodki), duševno bolnih itn.

H. Blumer (cit. po Ule, 1992, str. 121) je definiral štiri osnovne tipe občutkov in sodb, ki so značilni za negativne socialne predsodke v dominantnih skupinah:

- občutek superirnosti dominantne skupine;
  - občutek, da je manjšinska skupina manjvredna od večinske skupine;
  - občutek oz. prepričanje o lastninski pravici dominantne skupine do moči, privilegijev, statusa;
  - strah in sum, da manjšinska skupina ogroža dominantno skupino.
- **Pozitivne** predsodke imamo lahko do določenih poklicev, družbenih pojavov in institucij, ki jih cenimo

Značilnosti predsodkov so:

- sprožajo jih določeni dražljaji, prvenstveno pripadnost neki družbeni skupini,
- vključujejo intenzivno negativno (lahko celo sovražno) emocionalno reakcijo do oseb, s katerimi je predsodek povezan; običajno vsebujejo nepriznavanje vrednosti, omalovaževanje in podcenjevanje neke nacije, rase ali kakšne druge družbene skupine,
- so škodljivi (nekdo ima korist na račun drugega/drugih),
- zadovoljujejo potrebe po prestižu in ugledu,

- osvobajajo nakopičeno agresijo,
- niso osnovani na dejstvih in objektivnemu stanju, ampak so v svoji posplošenosti v nasprotju z realnimi dejstvi,
- zelo so stabilni, težko se spreminjajo (ker so nedostopni za razumske razlage) (Tomaž Vec, ppt – 2005).

Gerard je primerjal predsodke z učinki pogojnega refleksa, saj naj bi tudi tu delovala podobna "logika". Bistvo te primerjave je v ugotovitvi o avtomatizmu uporabe predsodkov in v ugotovitvi o takojšnji oceni objekta, t. j. brezmiselne in kritične distance subjekta do objekta pri uporabi predsodkov. Ljudi ne delimo po tem, ali imajo predsodke ali ne (tisti, ki menijo, da nimajo predsodkov, ravno s tem nemara izražajo svoj največji predsodek, kot je ugotovil že J. Dewey (povzeto v Ule; 1992, 123)), temveč po tem, kateri socialni objekti so primarni objekti njihovih predsodkov in koliko se svojih predsodkov zavedajo. Uporaba predsodkov je pretežno nezavedna, avtomatsko potekajoča navada, ki daje posamezniku občutek zadoščenja. Dejansko imamo ljudje na voljo kopico pozitivnih in negativnih predsodkov o sebi in o drugih ljudeh. Ti predsodki nam pomagajo doseči stabilnost v opredeljevanju dogajanj v okolju in gotovost v obnašanju. Predsodki pa postanejo izrazito osebno in družbeno negativni, kadar vodijo posameznike in družbene skupine do množičnega, pogosto sistematičnega nasilja nad osebami, ki so objekti negativnih predsodkov (Ule, 1992, str. 124).

2.2.1 Izvor predsodkov

Predsodki so posledica zavisti, sovraštva in potlačenih strahov, ki izhajajo iz pomanjkanja življenjske širine in zadovoljstva. Preseganje predsodkov in strpnost do drugačnosti sta možna le pri ljudeh brez zavisti, pri uravnovešenih ljudeh – to pa so ljudje z zadostno širino izkustva. Takšni ljudje nimajo potrebe, da bi škodovali drugim ali da bi jim odklonili pomoč (Horkheimer, 1975 v Ule 2004).

Pogoje za nastanek predsodkov lahko delimo na:

- širše, makrosocialne pogoje in
- individualne, mikrosocialne pogoje.

V prvo skupino sodijo ekonomsko-politični (npr. predsodek do tujih delavcev v času ekonomske krize, primer »izbrisanih« v Sloveniji ali primer Judov v nacistični Nemčiji. Gre za razmere, ko predsodki do manjšin in drugih skupin postanejo »prenašalci frustracij, strahov, občutkov ogroženosti in sovraštva na stigmatizirane manjšine«, ki tako postanejo »grešni kozel, na katerem se sprošča nakopičena agresija ljudi« – »to zlahka izkoristijo demagogi, diktatorji, ki preusmerjajo bes množic od nesposobnosti oblasti, da reši družbene probleme, na stigmatizirane manjšine« (Ule, 1997), in kulturno-normativni pogoji (npr. predsodek do vedenja, oblačenja, sloga življenja pripadnikov manjšinske kulture).

V skupino mikrosocialnih pogojev sodita socializacija v prvih letih življenja (oblikovanje prvih posplošenih sodb o socialnem svetu pod vplivom staršev in pomembnih drugih, npr. rasne predsodke so odkrili že pri triletnih belih ameriških

otrocih; pomembni izvori predsodkov pri otrocih so družina, vrtec, šola, modeli, ki jih ponujajo mediji, tudi otroška literatura) in frustracijske in krizne situacije v odraslem življenju (razumevanje, da predsodki izhajajo iz kriznih, travmatskih doživetij, potlačenih frustracij in nezadovoljstev posameznikov ter skupin, ki ta svoja občutja usmerijo proti drugim ljudem) (Ule, 1997 in 2004).

Najtežje spremenljivi pa so tisti predsodki, ki so se v življenju posameznika ali skupine razvili kot sredstvo za ohranjanje samopodobe s preusmerjanjem lastne negotovosti ali prizadetosti na ranljive, nemočne posameznike ali skupine, ki odigrajo vlogo tarče, žrtve njihove frustracije.

2.2.2 Vpliv predsodkov na obnašanje

Vsak izmed nas ima takšne ali drugačne predsodke. To pa še ne pomeni, da bomo sovražni, diskriminirajoči v odnosu do drugih. Predsodki se lahko manifestirajo v blažji ali težji obliki, morda pa se sploh ne manifestirajo. Allport (cit. po Ule, 1994, str. 114) razlikuje pet stopenj izražanja predsodkov, ki predstavljajo hierarhično razvrščene kategorije obnašanja, na predsodkih:

- **opravljanje** oziroma ogovarjanje je izraz določenih antipatij v odnosu do drugih skupin. Šale in vici so taka oblika izražanja predsodkov na navidezno družbeno sprejemljiv način.
- **izogibanje** se izraža v ustvarjanju socialne distance do pripadnikov drugih skupin, do katerih imamo predsodke. Socialna distanca je izraz potrebe po izogibanju medosebnim odnosom oziroma intimnejšim kontaktom z drugimi. Lahko se kaže kot individualno izogibanje stikom ali na družbeni ravni kot vzpostavljanje (zakonskih) norm (denimo mesta na javnih prevoznih sredstvih, odrejena za »manjvredne« skupine ljudi, nekdanji črnec v ZDA in Jude v nacistični Nemčiji).
- **Diskriminacija** je že neposredno usmerjena proti pripadnikom drugih skupin. Kaže se v preprečevanju dostopa ogroženih skupin do nekaterih občin dobrin, npr. neenake možnosti šolanja, zaposlovanja in bivanja, oziroma v kratenju njihovih osnovnih državljskih svoboščin in pravic, ki jih ima na razpolago dominantna skupina. Diskriminacija na podlagi rase, barve kože ali narodnostne pripadnosti (»rasna diskriminacija!«) je skoraj vedno kršitev temeljnih človekovih pravic. V skladu z Mednarodno konvencijo za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination – ICERD), najpomembnejšem mednarodnem standardu, ki se ukvarja s prepovedjo rasne diskriminacije, izraz »rasna diskriminacija« pomeni »kakršno koli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti na temelju rase, barve kože, porekla, narodnega ali etničnega izvora, ki ima namen ali dejanski učinek onemogočiti kogar koli ali ga prikrajšati za enakopravno priznavanje, uživanje ali uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem in vsakem drugem področju javnega življenja« (prvi odstavek 1. člena ICERD).

- **Nasilje** predpostavlja tisto stopnjo izražanja predsodkov, kjer je ogrožena fizična integriteta ljudi oziroma je onemogočeno normalno življenje ogroženih manjšinskih skupin (prepoved vstopa v različne javne ustanove, fizični napadi ...).
- **Genocid** se kaže v fizičnem preganjanju, iztrebljanju celih skupin, manjšin, narodov (Ule, 2004).

Prva oblika je razširjena v vseh skupnostih, med tem ko so diskriminacija kot tudi nasilje in genocid družbeno organizirani množični pojavi in niso več izraz osebnostnih značilnosti.

Predsodki so resen družben problem in odpirajo pomembno vprašanje, kaj lahko storimo za zmanjševanje predsodkov. Obstajajo določene strategije spreminjanja in razgrajevanja predsodkov, kot na primer sprejemanje zakonskih aktov in predpisov proti diskriminaciji do sistematičnega informiranja o nesmiselnosti in neupravičenosti predsodkov do neposrednih kontaktov z žrtvami diskriminacije. Razloga za optimizem ni, saj so predsodki zelo trdovratni, še posebej tisti, ki imajo globlje vzroke v osebnosti nosilca predsodkov. Centralni katalizator za vzdrževanje in prenašanje predsodkov na naslednje generacije je prav gotovo odvisnost od lastnih predsodkov.

Kdo nosi plašč, sešit iz blodnih predstav in pogubnih čustev?

Človek, ki uživa dovolj široko in raznovrstno življenjsko izkustvo in ima za to potrebno duhovno kulturo, po Horkheimerju enostavno nima potrebe, da »barbarizira« svoje vedenje in svoj duševni aparat na raven slepega zapadanja predsodkom in še manj slepega delovanja v skladu s predsodki (Horkheimer, 1975 v Ule, 2004).

To ne pomeni, da tak človek nima predsodkov in da jim občasno ne podleže, vendar pa ga zadovoljstvo z življenjem in umetnost življenja (ars vivendi) brani pred slepim predajanjem predsodkom. Ima torej možnost delujoče refleksije, ki poseže med pojav predsodka in delovanje (Ule, 2004).

2.3 NAROD

V literaturah zasledimo več definicij in obrazložitve izraza narod. Natančne in splošno priznane definicije naroda pa ni. Najpogosteje nam izraz narod predstavljajo kot etnično, politično in kulturno skupnost, ki se je zgodovinsko oblikovala na temelju jezika, ozemlja, tradicije, gospodarstva in kulture ter ima skupno zavest. Sama sem povzela še nekatere, na podlagi obravnavane teme zanimivejše definicije.

Pojem naroda ima več razsežnosti, kulturne, zgodovinske, ozemeljske. Ena zelo razširjenih definicij v sociološki literaturi pravi, da imajo narodne oziroma etnične skupine šest temeljnih značilnosti:

- skupno ime (ki omogoča identifikacijo skupine);
- mit o skupnem izvoru (common ancestry);
- skupno zgodovino;
- samosvojo kulturo (ki temelji na jeziku, veri, šegah in navadah itd.);
- navezanost na neko ozemlje (ki je lahko le simbolično);

- občutek pripadnosti skupnosti vsaj določenih delov prebivalstva (povzeto po Smith, 1986, in Hutchinson/Smith, 1996, v Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 18).

Enciklopedije pojem narod opredeljujejo kot sociološki izraz, s katerim označimo etnično skupino, katere članom je skupen biološki izvor. Člani naroda pa so temu ustrezne narodnosti oziroma lahko bi tudi rekli, da narodnost pomeni pripadnost določenemu narodu. V slovenščini pomeni izraz narod dobesedno tisti del prebivalstva nekega geografskega področja, ki se tam narodi in ne pride od drugod (povzeto po Wikipediji, prosti enciklopediji, 2008).

Narod je zgodovinsko oblikovana kolektiviteta, značilna za moderno kapitalistično in pokapitalistično družbo, ki jo označuje obstoj narodne zavesti njenih pripadnikov. Narodna zavest pomeni zavest o posebni (narodni) identiteti in pravici do suverenosti. Prav zavest o suverenosti (čeprav različno pojmovani) razlikuje narodno zavest posameznikov od elementarnejše etnične zavesti o etnični (jezikovni, kulturni, religiozni, rasni) posebnosti in raznolikosti. (Kerševan, 1989 v Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 14).

V socialnozgodovinskih obravnavah je narod razumljen kot zgodovinsko izoblikovana stalna skupnost ljudi, ki jo združujejo – z različno močjo posameznih dejavnikov – skupni jezik, domovinsko ozemlje, zgodovinski spomin, določene oblike kulturne in gospodarske povezanosti, zavest skupnosti (narodna zavest) in volja do skupnega življenja. Ta pomen je uveljavljen za sodobni pojav naroda, ki se je izoblikoval v evropski zgodovini postopno v 18. in 19. stoletju, v zunajevropski pa marsikje bistveno pozneje (Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 14).

Beseda, ki zdaj označuje narod, je označevala na različnih območjih v starejših časih različne etnične skupnosti (narojena, plemenska, jezikovna). V oblikah prednacionalne povezanosti etničnih skupin so se uveljavljale sestavine naravne (zavest o skupnem izvoru, zavest o skupnostih ljudske govornice) in zgodovinske (enote politične ali ozemeljske povezave, plemenske skupnosti; kulturne povezave) vrste. Sodobni pojav naroda se je izoblikoval v Evropi v različnih časih in na različne načine (Grafenauer, Prunk 1993 v Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 14).

Glede na vse navedeno lahko zaključim, da je narod skupnost ljudi iste narodnosti s skupno kulturo, zgodovino in drugimi značilnostmi, ki živi na določenem ozemlju. Značilnosti vsakega naroda pa so:

- jezik,
- kultura,
- zgodovinska zavest,
- družbene komunikacije,
- religija,
- skupno ozemlje ali zavest o ozemlju,
- gospodarsko in politično organiziranje ter cilji.

Med Slovenci je imela beseda narod v preteklosti različne pomeni. Pomen etnične entitete, ki se zaveda same sebe, svoje drugačnosti in svojega ozemeljskega obsega ter si prizadeva ohranjati svojo individualnost, se razvijati, dosegati

enakopravnost in uveljaviti voljo do skupnega življenja, je pridobila postopoma (Grafenauer, Prunk 1993 v Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 14).

Poleg besede narod se uporablja tudi beseda nacija, vendar pogosto s posebnim pomenom; nekateri pisci namreč menijo, da je ta izraz primeren le za tisti narod, ki si je pridobil lastno samostojno državo (Grafenauer, Prunk 1993 v Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 14).

2.3.1 Narodnostna sestava

Ljudje se razlikujemo po spolu, starosti, jeziku, narodnosti, izobrazbi, veri, rasnih skupinah in drugih lastnostih, ki so temelj sestave prebivalstva. Pri tem pa razlikujemo biološko in družbeno sestavo prebivalstva.

Biološko sestavo tvorijo spolna, starostna in rasna sestava.

Družbena sestava prebivalstva pa so značilnosti družbe, ki izvirajo iz družbenih danosti. Pomeni jezikovno, narodnostno, versko, izobrazbeno, gospodarsko in zaposlitveno sestavo.

V nadaljevanju diplomske naloge se bom osredotočila na narodnostno sestavo prebivalstva Slovenije. Narodnostna sestava prebivalstva države pove, koliko posameznih narodnosti je znotraj državnih meja. Sestava in naseljenost prebivalstva Slovenije se je v drugi polovici 20. stoletja občutno spremenila.

Narodnost je pripadnost določenemu narodu, je tudi oznaka za poimenovanje narodnih skupnosti, ki živijo ločeno od matičnega naroda v drugi državi in se imenujejo tudi narodne manjšine. Izraz je v rabi zlasti v državah nekdanje socialistične usmeritve in ima politično konotacijo. Kazal naj bi, da imajo takšne skupnosti kakovostno zaščito, da niso diskriminirane in da v odnosih do njih ni poskusov asimilacije, da pa se uveljavljajo t. i. pozitivni ukrepi, ki omogočajo ohranjanje in spodbujajo razvoj etničnih, jezikovnih, kulturnih in drugih značilnosti skupnosti ter vodijo k dejanski enakopravnosti njihovih pripadnikov (Necak-Luk, 1993 v Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 14).

V Avstro-ogrski monarhiji so z izrazom »Nationalitat« označevali celotne narode, ki so živeli v njej (Slovenci, Čehi, Slovaki), pa tudi dele narodov z narodno matico v drugi državi (Italijani, Romuni). Izraz narodnost se zdaj uporablja za označevanje drugorodnih manjšinskih skupnosti, ki živijo v eni ali več državah in imajo vse značilnosti naroda razen lastne državnosti (Kurdi, Baski, Katalonci, Oksitanci) (Necak-Luk, 1993 v Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 15).

V Evropi danes ne moremo najti države, v kateri bi živeli pripadniki samo enega naroda. Državne meje niso vedno tudi narodnostne »etnične« meje. Onstran njih so se do danes ohranile različne narodnostne manjšine.

Prebivalstvo, ki živi na nekem ozemlju že stoletja, imenujemo avtohtono prebivalstvo. Narodna manjšina je avtohtona skupnost ljudi iste narodnosti, ki zaradi političnih ali gospodarskih vzrokov živijo zunaj meja matične države in bi morale imeti v državi, kjer prebivajo, zagotovljene vse narodnostne pravice. Primeri so naslednji: slovenska manjšina v Italiji, Avstriji in na Madžarskem ter italijanska in madžarska manjšina v Sloveniji.

2.3.2 Umestitev Slovenije

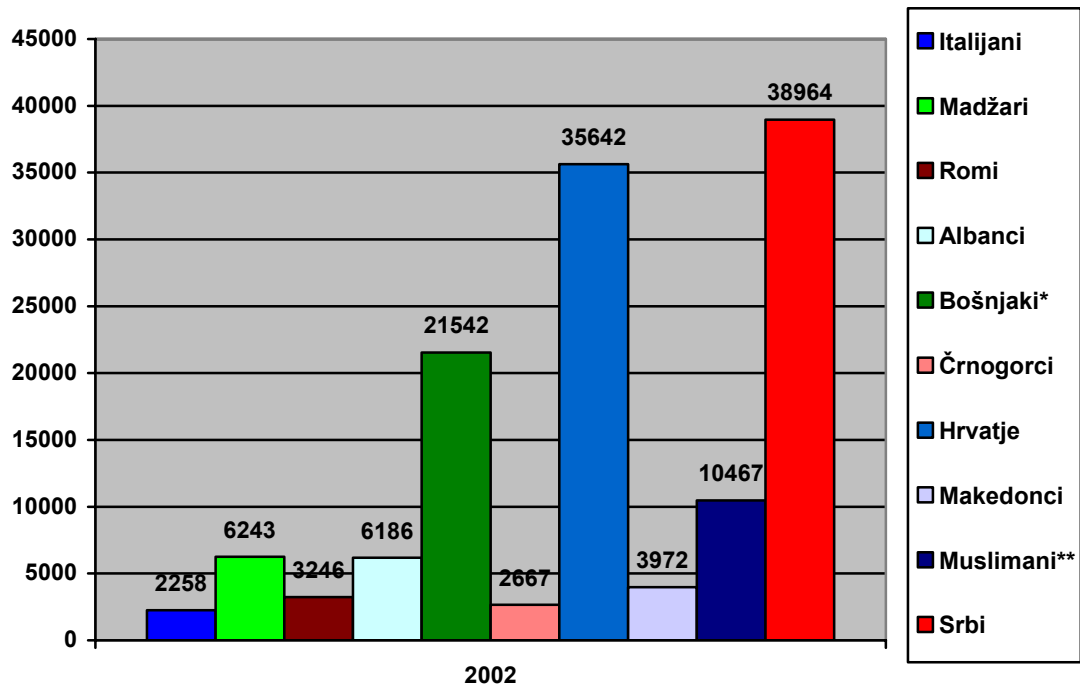
Ozemlje današnje Slovenije je do konca prve svetovne vojne pripadalo Avstro-ogrski monarhiji; Prekmurje je sodilo k Ogrski, ostalo ozemlje pa k Avstriji. Po prvi svetovni vojni je večina današnjega ozemlja Slovenije skupaj s Prekmurjem pripadla novonastali državi Jugoslaviji in v njenem okviru Sloveniji oziroma kasneje Dravski banovini, zahodni del Slovenije pa je pripadel Italiji. Slovenija je dobila današnje meje šele 9 let po koncu druge svetovne vojne.

Nastanek jugoslovanske države leta 1918 je bil z vidika mednarodne javnosti sad zmagovitega vojskovanja Srbije in zavezniških držav in načela o pravici narodov do samoodločbe. Šlo naj bi za samoodločbo enotnega naroda, naroda Jugoslovanov. Srbska buržoazija ni priznavala nacionalnih razlik med Srbi, Hrvati in Slovenci, medtem ko je Makedoncem in Črnogorcem odrekala nacionalno posebnost. Usmeritev k ustvarjanju jugoslovanske nacionalnosti oziroma državne unifikacije je bila se posebej poudarjena po uvedbi diktature kralja Aleksandra Karadžordževića leta 1929. Uradni jezik Kraljevine SHS je bil – od sprejetja Vidovdanske ustave (junij 1921) dalje – srbsko-hrvatsko-slovenski. Slovenski jezik je veljal za jezik enega od treh plemen jugoslovanskega naroda (Redakcija, 2000 v Statistični urad RS, št. 2, Ljubljana 2003, stran 24).

Poleg Slovencev, ki so v Sloveniji vseskozi predstavljali veliko večino prebivalstva, in avtohtonega madžarskega in italijanskega prebivalstva živi v Sloveniji na sklenjenem ozemlju tudi večje število pripadnikov drugih narodov, ki številčno presegajo narodnostni manjšini. Spodnji graf nam prikazuje razmerje med prebivalci Republike Slovenije, ki so se v popisu leta 2002 opredelili po narodnostni pripadnosti.

Ozemlje današnje Slovenije leži na stičišču mnogih narodov, zato uskladitev etničnih in političnih meja ni bila nikoli mogoča. Pripadniki slovenskega naroda žive v Italiji, Avstriji, na Madžarskem, pripadniki italijanskega in madžarskega v Sloveniji. V slovenski ustavi iz leta 1974 sta bili italijanska in madžarska manjšina povzdignjeni na raven konstitutivnega elementa slovenske države. Pripadnikom manjšin so bile že z ustavo zagotovljene posebne kolektivne in individualne pravice (Komac, 1988 v Statistični urad RS, št. 2, Ljubljana 2003, stran 25). Nova slovenska ustava iz leta 1991 govori o avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti ter romski skupnosti. Poleg Italijanov, Madžarov in Romov živi v Sloveniji še vrsta pripadnikov narodov iz nekdanje skupne jugoslovanske države. Večina se jih je v Slovenijo priselila v zadnjih štirih desetletjih.

Graf št. 1: Prebivalstvo po narodnosti pripadnosti, Slovenija, Popis 2002

Opomba: * Opredelitev za Bošnjaka kot pripadnika naroda je bila v Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine vpeljana leta 1994.

** Vključene so osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične in ne verske pripadnosti.

Vir: (Statistični urad Republike Slovenije, št. 2, Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije, Popisi 1921–2002, Ljubljana 2003)

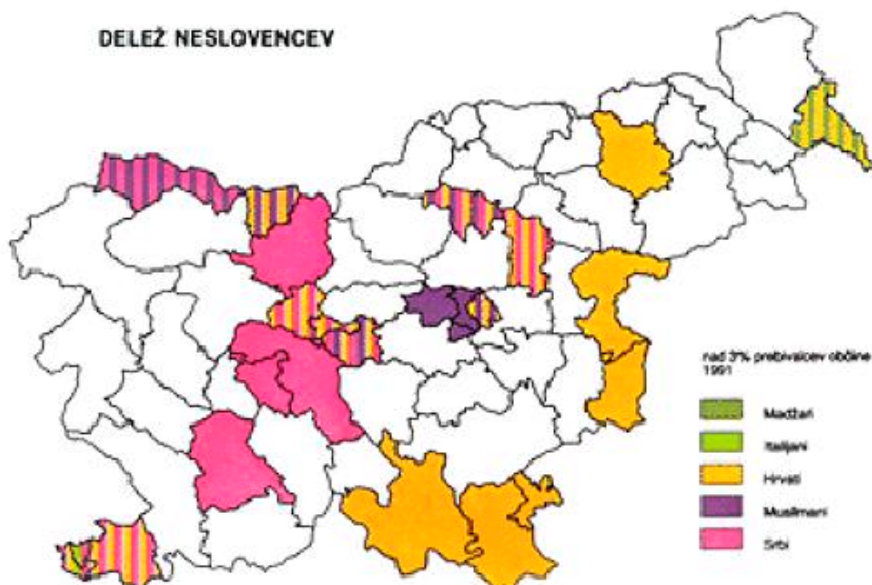
Za Slovence se je opredelilo 1631363 oseb, kar znaša 83.06 % celotnega prebivalstva Slovenije. Iz statističnih podatkov je razvidno, da delež Slovencev v Sloveniji konstantno pada, saj je bilo leta 1948 kar 97 % oseb ki so se po narodnosti pripadnosti opredelili za Slovence. V 50 letih pa je ta odstotek padel na že prej omenjenih 83.06 %. Zanimivo pa je tudi dejstvo, da upada tudi odstotek deleža avtohtonega madžarskega in italijanskega prebivalstva.

Slika št. 1: Narodnostne manjšine

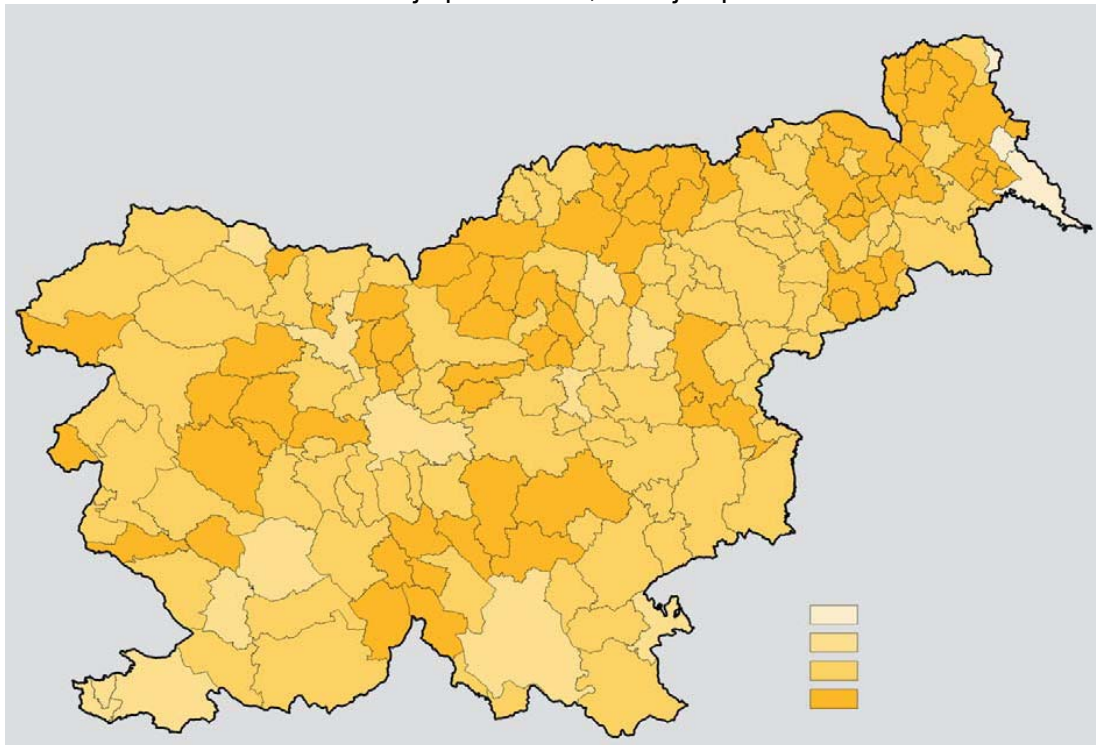
Iz zemljevida Slovenije (slika št. 1) je razvidno, da Madžari živijo v Prekmurju ob madžarski meji, Italijani pa na obalnem pasu v kopskem primorju. V Sloveniji živi poleg avtohtonega tudi priseljeno prebivalstvo, ki večinoma izvira iz drugih delov nekdanje Jugoslavije. Večina tega prebivalstva je razpršenega po mestih in drugih večjih krajih, kot je razvidno iz naslednjega zemljevida (slika št. 2).

Slika št. 2: Delež Neslovencev

Vir: (povzeto po www.o-4os.ce.edus.si/gradiva/geo/prebivalstvo/delez-neslovencev.htm).

Slika št. 3: Narodnostna sestava prebivalcev Slovenije
Prebivalstvo Slovenije po občinah, ki se je opredelilo za Slovence

Delež tistih, ki so na vprašanje o narodni/etnični pripadnosti označili odgovor:

	“Slovenec/Slovenka”	Št. Občin:
	40,0 %–59,9 %	3
	60,0 %–79,9 %	13
	80,0 %–89,9 %	95
	90,0 %–100 %	81

Slovenija 83,1 %

Vir: (Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 115).

Slovenska ustava iz leta 1963 je prvič uvedla dvojno oziroma razločevalno poimenovanje narodnih skupnosti, ki po naravi in značilnostih sodijo v isto kategorijo: skupnosti Italijanov in Madžarov, ki živijo v Sloveniji, sta narodnost, slovenske skupnosti v sosednjih državah, Avstriji, Italiji in Madžarski pa so narodne manjšine. Enako razločevanje pozna tudi ustava iz leta 1974. Ustava Republike Slovenije iz leta 1991 imenuje skupnosti Italijanov in Madžarov, ki živijo v Sloveniji, avtohtona italijanska in madžarska narodna skupnost. Ista ustava govori tudi o romski skupnosti (Necak-Luk, 1993 v Statistični urad RS, Ljubljana 2003, stran 15).

3 SOOČANJE S STEREOTIPI IN PREDSDOKI

Uvodoma sem predstavila pojme in sociološke pomene izrazov, s katerimi se najpogosteje srečujemo v diplomski nalogi. Predstavila sem tudi, kaj je stereotipiziranje in od kod izvirajo predsodki ter kako vplivajo na obnašanje posameznikov in družbe. V nadaljevanju pa se bom konkretnije dotaknila posameznih narodov in splošno znanih stereotipov in predsodkov.

3.1 STEREOTIPI IN PREDSDOKI O SLOVENSKEMU NARODU

Republiko Slovenijo kot državo, narode in narodnostne manjšine sem v prejšnjem poglavju že umestila v naš prostor. Poleg zgodovine in statistike pa bi v nadaljevanju rada predstavila konkretne stereotipe o posameznih narodih, narodnostnih manjšinah pa tudi o Slovencih oziroma o slovenskem narodu.

Vsak narod si oblikuje ustaljene predstave in tudi predsodke o sebi in o drugih narodih. Strokovno govorimo o narodnostnih avtostereotipih in heterostereotipih. Slovenci nismo izjema. Med našimi najbolj razširjenimi avtostereotipi so zlasti naslednji:

- da smo pošteni ("slovenska poštenost")
- da smo kot narod pridni, delavni, disciplinirani
- da smo neagresiven, ponižen, takorekoč "hlapčevski" narod
- da smo prepirljivi, nepripravljeni popuščati, nespravljivi
- da smo zavistni, nevoščljivi (zlasti med seboj), slovenska "fovšija"
- da se nagibamo k individualizmu, k introvertnosti, depresivnosti in samomorilnosti.

Raziskovalni podatki nekako pritrjujejo prvima dvema spletoma predstav. Slovenci sodimo med narode, ki so v povprečju dokaj storilnostno naravnani in delavni. Prav tako sodimo – primerjalno vzeto – k bolj introvertnim narodom (podobno kot tudi naši sosedje Avstrijci, pa npr. Nemci, Nizozemci, britanski in skandinavski narodi, vsekakor pa ne sredozemski in južnobalkanski narodi) (Musek, 2007, str. 6).

Vrnimo se k marljivosti in delavnosti. Morda bi za Slovence ta stereotip še lahko veljal in je celo znanstveno podkrepjen. Nedavno so objavili izsledke raziskav Evropske fundacije za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer, ki so pokazali, da so slovenski delavci med bolj obremenjenimi v Evropi, saj na leto opravijo 1856 delovnih ur. Podobno je v Estoniji, Litvi in na Poljskem. Povprečje v Uniji je 1744 delovnih ur na leto, in sicer v starih članicah 1699 in v novih 1811 ur. Torej ni niti sledu o Nemcih, ki se niso uvrstili na vrh lestvice, pa vendarle že pregovorno veljajo za najbolj marljive, za prvake te vrednote. Statistika pravi drugače. V Nemčiji se ljudje skoraj najhitreje upokojijo, mladi študirajo najdlje in imajo skoraj najkrajši delovni čas v Evropi in najdaljše počitnice. A kaj bi znanost, ko pa je ljudska pamet vendar pametnejša (povzeto po www.mojasoseska.si).

Tretji stereotip pa je po raziskovalnih rezultatih sodeč povsem zgrešen. Ne samo, da Slovenci v povprečju nismo med manj agresivnimi, blagimi in podredljivimi narodi,

temveč prav nasprotno – na lestvicah lastnosti, kot so agresivnost, težnja po dominiranju in po neodvisnosti, smo zelo visoko. In prav zanimivo je, kako se prav na tem področju naše lastne predstave ne ujemajo s tistimi, ki jih imajo drugi o nas. Naši sosede, npr. nas nimajo za neagresivne in miroljubne, prej nasprotno; glede delavnosti in introvertnosti pa se njihove sodbe bolj ujemajo z našimi lastnimi (Musek, 2007, str. 7).

A povrnimo se še k morda najbolj spornemu avtostereotipu, po katerem si radi očitamo preveliko ponižnost, če ne kar hlapčevstvo. Po podatkih, ki jih je v svoji publikaciji povzel Musek, relevantni psihološki podatki tega ne potrjujejo in nakazujejo nekaj prav nasprotnega. Visoka stopnja psihotocizma pri slovenski populaciji je bila primerjalno potrjena dovolj pogosto, da o veljavnosti tega podatka ne moremo dvomiti. To pa seveda pomeni, da smo Slovenci verjetno nad mednarodnim povprečjem kar zadeva agresivnost, maskulino obnašanje, dominantnost, uporništvu, brezobzirnost, odpor zoper avtoritete, dogmatizem, težnjo po neodvisnosti in avanturizem. Prav nasprotno od omenjenega avtostereotipa.

Tudi za prislovično slovensko zavistnost in privoščljivost ("favšijo") najdemo potrdilo v naših podatkih. Slovenci zelo radi oponiramo, smo precej ambiciozni, dominantni in željni uveljavljanja, vendar smo se navadili to dosežati tako, da skušamo preprečevati uspešnost drugih, namesto da bi jih skušali prekositi (po logiki rekla "naj sosedu krava crkne"). Naš odnos do sodelovanja in kooperacije ni najbolj konstruktiven.

Radi oponiramo drugim, če nimamo komu ali pa drugim ne moremo, potem oponiramo drug drugemu. Privoščljivost, nepripravljenost popuščati in nespravljenost se verjetno skrivajo v visokih vrednostih psihotocizma. Naučiti se moramo končno usmerjati svoj individualizem in težnjo po dominiranju v konstruktivno tekmovanje in sodelovanje, namesto v neplodno medsebojno zavistnost, ljubosumnost in zdraharstvo (Musek, 2007, str. 10).

3.2 STEREOTIPI O DRUGIH NARODIH IN NARODNOSTNIH MANJŠINAH

Naši najbližji sosedi in tudi priznana narodnostna manjšina pri nas so Italijani in se bom lotila najprej njih. Večina stereotipov, ki jih zasledimo v literaturah je in so povezani z njimi, se nanaša na hrano: makaronarji, špagetarji ..., posledica tega je verjetno razširjenost italijanske kuhinje po vsem svetu. O njih se širi glas, da so slabi in strahopetci – to izhaja iz vojn. Priznava pa se jim sloves ljubimcev, ki znajo na poseben romantičen način dvoriti ženskam. Italijani so znani tudi po tem, da zelo dolgo živijo s starši – od tu je zelo znan odnos mama-sin.

O Madžarih ne vem kaj dosti. Po nekaterih ocenah slovijo kot nasilni, zahrbtni, zviti in da radi poslušajo cigansko glasbo, po drugi strani pa so poznani kot uradna narodnostna manjšina, po dobri hrani (podobno kot v Prekmurju), dobrem rokometu in vaterpolu ter kot dobri sosedi.

Za Avstrijce sem zasledila zanimive stereotipe, pri čemer je poudarjena povezanost z naravo, jodlanjem, smučanjem in lovom. Slovijo kot dobri smučarji in prijazni ljudje, kljub temu pa jim pripisujejo lastnost, da ne marajo Slovencev (povezano s problemi

slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem). Še vedno pa vse pri njih temelji na primerjavi z Nemci.

Za konec sem pustila naš balkanski talilni lonec. Že Bismarck je konec 19. stoletja svaril pred zapleti na Balkanu.

Bošnjaki so pri nas najpogostejši v vseh vicih. Kakšne šale pripovedujemo Slovenci? O dveh neumnih Bosancih seveda, to sta Mujo in Haso. Nihče natančno ne ve, verjetno pa so se te šale spomnili prav Bošnjaki. Za njih velja, da se edini na Balkanu znajo šaliti na svoj račun. Nam očitno manjka lastnega smisla za humor. Čeprav, roko na srce, se tudi med nami najde kakšen Mujo ali pa Fata. Na žalost stereotipi ne ostajajo zgolj pri humorju. Za Srbe velja, da so avtoritarni in folkloristični. Hrvati pa naj bi bili predvsem malomeščanski, nestrpni in ksenofobični. Nesoglasja med Srbi in Hrvati izhajajo še iz časa ustaškega režima, ko so Srbi morali nositi moder znak s črko P (pravoslaven), Judje pa rumeno Davidovo zvezdo.

3.2.1 Popoln Evropejec

V različnih publikacijah in na različnih spletnih straneh je mogoče prebrati veliko stereotipov o narodih in narodnostnih manjšinah v Evropi. Sama sem povzela najbolj zanimive in jih strnila v nekakšno hipotezo, kakšen naj bi bil popoln Evropejec, ki bi imel lastnosti slehernega naroda stare celine. Večina jih je povzeta iz raziskave o stereotipih, ki so jo v letu 2004/2005 skupaj opravili dijaki poslovnih šol na Dunaju in Gimnazije Poljane v Ljubljani, v kateri so skušali ugotoviti, kateri dejavniki vzbudijo v nas jasne slike o drugih narodih. Sami so se domislili tudi izvirnega spletnega testa, s katerim lahko preizkusite svoje vedenje o poznavanju stereotipov o posameznih narodih (internetna stran z nalogo o poznavanju stereotipov (http://webs.schule.at/website/Stereotypes/eu_stereotypes_slo.htm)).

Popoln Evropejec naj bi:

- rad potoval v Italijo kot **Albanci**,
- imel dva voditelja države kot prebivalci **Andore**,
- rad jedel dunajske zrezke in plesal dunajske valčke kot **Avstrijci**,
- govoril tri jezike kot prebivalci **Belgije**,
- iskal gobe tako dobro kot prebivalci **Belorusije**,
- pisal tako zapleteno kot **Bolgari**,
- živel v kulturno mešanem območju kot **Bosanci**,
- imel toliko angleških VIP vzornikov in idolov kot **Britanci**,
- rad plesal in pel ter pokazal gostoljubnost tujim obiskovalcem tako kot **Ciprčani**,
- bil lep kot **Čehinje**,
- bil uspešen hribovski plezalec kot so to **Črnogorci**,
- bil odprte glave, umirjen in prijazen kot **Danci**,
- bil multikulturen kot **Estonci**,
- bil prijazen in hladen kot **Finci**,
- bil zaljubljen, a v vse, kar je francosko kot **Francozi**,
- bil natančen, točen in delaven kot **Nemci**,

- imenoval »Bouzouki« glasbeni instrument tako kot **Grki**, čeprav ga cel svet imenuje instrument za mučenje,
- kuhati zagorske štruklje tako dobro kot **Hrvati**,
- rad jedel testenine in nosil sončna očala ob vsakem času in na vsakem mestu kot **Italijani**,
- usmerjal ljudi po ulicah s pomočjo imen »pubov« in ne z imeni ulic tako kot **Irci**,
- bil živahen tako kot **Latvijci**,
- bil resen tako kot **Litvanci**,
- bil liberalen kot **Nizozemci**,
- imel ambicije postati bogat tako kot **Poljaki**,
- se naučil, da tehnologija ni vse v življenju in da čas lahko teče počasneje kot na **Portugalskem**,
- bil strasten mornar kot **Islandci**,
- poznal umetnost tako kot prebivalci države **Liechtenstein**,
- znal uživati poslušati cigansko glasbo tako kot **Madžari**,
- znal narediti tako barvasto vezenino in imel najdaljše ime države kot prebivalci Nekdanje jugoslovanske Republike **Makedonije**,
- bil del veliko število etničnih skupin kot prebivalci **Moldavije**,
- uspešno zmanjšal davke kot **Monačani**,
- znal splesti pulover tako dobro kot **Norvežani**,
- znal uživati opazovati ptice tako kot **Romuni**,
- bil vzdržljiv pivec kot so to **Rusi**,
- gradil gradove na vrhu hriba kot prebivalci **San Marina**,
- bil skromen tako kot **Slovaki**,
- užival ob gledanju nogometa in mučenju bikov tako kot **Španci**,
- se ukvarjal z vsemi mogočimi športi, doma bil oblečen v trenirko in nosil copate kot **Slovenci**,
- redno zmanjševal svojo državo kot **Srbi**,
- pobarval hišo na rdeče in belo tako kot **Švedci**,
- živel strastno nevtrarno kot **Švicarji**,
- imenoval revolucije po imenih barv kot **Ukrajinci**,
- bil svetovni prvak v molitvah in zbiranju umetnin kot prebivalci **Vatikana**.

4 DIALOG MED KULTURAMI

Naše kulturno okolje postaja iz dneva v dan vedno bolj raznoliko, ta kulturna raznolikost pa predstavlja ekonomsko, družbeno in politično prednost, ki jo je potrebno nadalje razvijati. Po drugi strani pa povečana kulturna mnogovrstnost prinaša družbene in politične izzive. Stereotipi, predsodki, rasizem, netolerantnost, diskriminacija in nasilje lahko ogrozijo tako lokalne kot narodne skupnosti. Zato je danes dialog med kulturami nepogrešljivo sredstvo za zблиževanje evropskih narodov tako med njimi samimi kot med kulturami, ki jih sestavljajo.

Nekoč je bila ideja o združenih Evropi zgolj misel, o kateri so sanjali filozofi in vizionarji. Že v prvi polovici 19. stoletja je Victor Hugo govoril o "Združenih državah Evrope", kjer bi vladali mir in humanistični ideali. Te sanje sta razblinili dve grozoviti vojni, ki sta v prvi polovici prejšnjega stoletja opustošili celino (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

A iz ruševin druge svetovne vojne se je rodilo novo upanje. Ljudje, ki so med vojno sodelovali v uporu proti totalitarizmu, so sklenili, da bodo prekinili sovraštvo in nasprotja med narodi Evrope in postavili temelje za mir in spravo med nekdanjimi nasprotniki. Tako so med leti 1945 in 1950 nekateri pogumni državniki, med katerimi so bili Konrad Adenauer, Winston Churchill, Alcide de Gasperi in Robert Schuman, sklenili, da bodo prepričali Evropo, naj stopi na novo pot. V Zahodni Evropi naj bi zavladal povsem nov red, ki bi temeljil na skupnih interesih različnih ljudstev in narodov ter na pogodbah, ki bi zagotavljale vladavino prava in enakopravnost držav (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Robert Schuman (francoski zunanji minister) je 9. maja 1950 na osnovi ideje, ki se je porodila Jeanu Monnetu, predlagal ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ). Proizvodnja premoga in jekla v državah, ki so se nekoč bojevale med sabo, naj bi prešla pod skupno oblast, pod t. i. "Visoko oblast". Ne samo v praktičnem smislu, tudi na simbolični ravni sta surovini, ki sta se uporabljali v vojne namene, postali sredstvo za spravo in mir. Ta drzna in obenem velikodušna gesta je naletela na zelo pozitiven odziv. Tako se je začelo več kot pol stoletja trajajoče miroljubno sodelovanje med državami članicami Evropskih skupnosti, ki je z Maastrichtsko pogodbo leta 1992 prerasla v Evropsko unijo s širšimi pristojnostmi (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

4.1 GOSPODARSKA IN SOCIALNA SOLIDARNOST

Oblikovalci Rimske pogodbe so Evropski gospodarski skupnosti zastavili naslednjo nalogo: *"Z vzpostavitvijo skupnega trga in postopnim približevanjem ekonomskih politik držav članic v vsej Skupnosti spodbujati skladen razvoj gospodarskih dejavnosti, stalno in uravnoteženo gospodarsko rast, povečano stabilnost, pospešeno višanje življenjske ravni in tesnejše odnose med državami, ki jih združuje"* (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Čeprav je Evropska unija nastala z namenom, da doseže določene politične in gospodarske cilje, predvsem svobodno konkurenco enotnega trga, je visoko na dnevnem redu Unije solidarnost. Slednja je danes vidna v obliki praktične pomoči, ki naj se nameni navadnemu prebivalstvu (npr. žrtvam poplav ali drugih naravnih

nesreč), predvsem pa skozi delovanje strukturnih skladov regionalne politike EU. Bistvo slednje je, da se denar iz proračuna EU nameni slabše razvitim regijam in prikrajšanim slojem prebivalstva. Ta sredstva se uporabijo za pospeševanje razvoja zaostalih regij, preoblikovanje starih, opuščenih industrijskih območij, pomoč mladim in tistim, ki so že dolgo brezposelni, da najdejo delo, za posodabljanje kmetijstva in pomoč zapostavljenim podeželskim območjem (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

4.2 TESNEJŠE SODELOVANJE ZA SPODBUJANJE EVROPSKEGA MODELA DRUŽBE

EU je svetovna trgovinska velesila in ima ključno vlogo pri mednarodnih pogajanjih. Vso svojo moč na področju trgovine in kmetijstva lahko izrabi zato, da vpliva na dogajanje znotraj Svetovne trgovinske organizacije in se zavzema za izvajanje Kjotskega protokola, katerega cilj je zmanjšati onesnaženost zraka in preprečiti podnebne spremembe. Avgusta 2002 je EU na vrhovnem srečanju v Johannesburgu sprožila pomembno pobudo o trajnostnem razvoju. Neprikrito se zavzema za določena stališča o kočljivih vprašanjih, ki zadevajo navadne ljudi, na primer o okolju, obnovljivih energetskih virih, "načelu preventive" na področju varnosti živil, etičnih vidikih biotehnologije in potrebi po zaščiti ogroženih živalskih vrst. Stari pregovor "v slogi je moč" je še posebno pomemben za današnje Evropejce. Moč Evrope se skriva ravno v tem, da je sposobna složno ukrepati na podlagi odločitev, sprejetih v evropskih institucijah (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

EU želi spodbujati človekove vrednote in socialni napredek. Za Evropejce predstavljata globalizacija in tehnološki razvoj revolucijo, v kateri bi morali biti vsi zmagovalci in ne žrtve. Namreč potreb ljudi ne morejo zadovoljiti zgolj tržne sile ali enostranski ukrepi posamezne države.

Stališče EU o človeštvu in modelu družbe je hkrati stališče, ki ga podpira večina njenih državljanov. Evropejci cenijo svoje vrednote, ki vključujejo spoštovanje človekovih pravic, socialno solidarnost, podjetniško svobodo, pravično razdelitev sadov gospodarske rasti, pravico do varovanja okolja, spoštovanje kulturne, jezikovne in verske različnosti ter usklajeno sožitje tradicije in napredka. Listina o temeljnih pravicah EU, ki je bila razglašena 7. decembra 2000 v Nici, našteva vse pravice, ki jih priznava 27 držav članic EU in vsi njeni državljani. Evropejci se lahko pohvalijo s številnimi kulturami, tako na nacionalni kot lokalni ravni, zaradi katerih se razlikujejo med seboj, vendar pa prav vsi verjamejo v določene skupne vrednote, ki so samo njihove in jih ločujejo od preostalega sveta (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

4.3 MEDKULTURNI DIALOG IN EVROPSKA UNIJA

Leto 2008 je v Evropski uniji razglašeno za *Leto medkulturnega dialoga*, v sklopu katerega bo 10 milijonov evrov porabljenih za promocijo in spoštovanje kulturne raznolikosti ter za prireditve in pobude s ciljem spodbujati medkulturni dialog.

V zadnjih letih je Evropa s širitvami Unije, povečano mobilnostjo, ki izhaja iz enotnega trga EU, starih in novih migracijskih tokov, vse pomembnejših izmenjav z ostalim svetom preko trgovine, izobraževanja, prostega časa in splošne globalizacije, doživela pomembne spremembe. Ena izmed njih je medsebojni vpliv različnih kultur, jezikovnih in etničnih skupin ter religij na kontinentu (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Medkulturni dialog je tesno povezan z osnovnim ciljem gradnje Evrope, tj. zблиževanjem evropskih narodov. Ta poklicanost Unije zahteva, naj bo dialog prostovoljno izbrana prednostna naloga, ki evropske državljane in vse, ki živijo v Evropski uniji, vabi, da se v polnosti udeležijo upravljanja naše različnosti.

Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti daje Skupnosti nalogo, da ustanovi vse tesnejšo zvezo med evropskimi narodi in prispeva k razcvetu kultur držav članic ob spoštovanju nacionalnih in regionalnih raznolikosti ter s poudarkom na skupni kulturni dediščini. Poleg tega določa, da **"Skupnost pri svoji dejavnosti med drugim upošteva kulturne vidike, zlasti zaradi spoštovanja in spodbujanja raznolikosti svojih kultur."** Uspeh te naloge je v veliki meri odvisen od medkulturnega dialoga, saj je v očeh EU prav medkulturni dialog najprimernejše orodje za spodbujanje stikov med kulturami, doma ali v tujini, ter tako prispeva k strpnosti in vzajemnemu spoštovanju, ki sta predhodna pogoja multikulturnega soobstoja (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Precejšnje število dejavnosti Skupnosti je povezano s splošno vsebino medkulturnega dialoga, vendar ima različne cilje in usmeritve. V povezavi z medkulturnim dialogom so se začele ali načrtovale pomembne pobude, na primer na področjih kulture, vseživljenjskega učenja, mladih, državljanstva, boja proti diskriminaciji in socialni izključenosti, boja proti rasizmu in ksenofobiji, azilske politike in integracije priseljencev, politike avdiovizualnih sredstev in raziskav. Tudi v svojih zunanjih odnosih je EU vključena v številne dejavnosti, ki občutno pripomorejo k spodbujanju medkulturnega dialoga. Izpostaviti gre dejavnosti v zvezi z državami kandidatkami za pristop, državami zahodnega Balkana in partnerskimi državami Evropske sosedске politike. Prav poseben primer je evro-mediteransko partnerstvo, ki povezuje države, ki so istočasno države porekla večine imigrantov v EU. Medkulturni dialog v Evropski uniji je tako globoko povezan s prizadevanji za spodbujanje dialoga med kulturami in civilizacijami na mednarodni ravni (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Prihodnja predsedstva Svetu EU, predvsem slovensko v začetku leta 2008, so in bodo posebno pozornost posvetila spodbujanju medkulturnega dialoga z namenom, da se spodbudi medsebojno razumevanje med ljudmi iz različnih okolij in kultur, še posebej pa spodbujanju multikulturalizma in povezovanja v okviru ukrepov EU na področju izobraževanja ter večjezičnosti pri spodbujanju multikulturalnega razumevanja in komuniciranja (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

4.4 MEDKULTURNI DIALOG IN SLOVENIJA

Slovenija medkulturni dialog razume kot proces, ki spodbuja odprto in kompleksno kulturno okolje za ustvarjalnost. Zaveda se priložnosti, ki jo ima kot predsedujoča EU v prvi polovici leta 2008, saj lahko prispeva k medkulturnemu dialogu znotraj EU in v svetu, ki je zasnovan na skupni, vendar raznoliki dediščini, in ki se pojavlja skozi različne načine življenja državljanov in vseh, ki začasno ali stalno živijo v EU ali pa se skozi evropski prostor le premikajo in tudi na tak način puščajo sledi v njenih kulturah. Slovenija prav tako vidi priložnosti za povezovanje, med drugim v sodelovanju s Francijo, ki bo predsedovala v drugi polovici Evropskega leta medkulturnega dialoga (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

V Sloveniji je nosilec in koordinator Leta Ministrstvo za kulturo, pristojni minister pa je v ta namen imenoval medresorsko delovno skupino oziroma Nacionalni koordinacijski odbor za Evropsko leto medkulturnega dialoga. Odbor, v katerem so predstavniki Ministrstva za kulturo, Ministrstva za zunanje zadeve, Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Urada RS za mladino, Službe Vlade za evropske zadeve in Urada Vlade za komuniciranje, je v skladu z nacionalnimi politikami pripravil nacionalno strategijo Leta, strateški dokument za implementacijo Odločbe v Sloveniji (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Slovenija s svojo vpetostjo v alpski, panonski in mediteranski svet predstavlja svojevrstno civilizacijsko, kulturno, jezikovno, svetovnonazorsko, prometno in trgovsko stičišče, ki povezuje Evropsko skupnost z balkanskimi državami, in ki s svojo tradicionalno odprtostjo in relativno visoko stopnjo strpnosti, na prepihu tradicionalnega in sodobnega, odpira svoj nacionalni prostor medkulturnemu dialogu v najširšem pomenu besede kot eni izmed prioritarnih vsebin v času predsedovanja Slovenije EU (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

V procesu globalizacije se nemalokdaj izgubljajo prvine manjših kultur in umirajo stare kulturne vrednote, na katerih so zgrajene. Zato je izziv akcije medkulturnega dialoga pomembno prispevati k procesu nenehnega soočanja med trendi globalizacije in občutljivim področjem medsebojnega spoštovanja različnih kultur, zavesti o novi socialni, politični, gospodarski in kulturni situaciji znotraj EU v luči preteklih in napovedanih širitev. Tudi na tej ravni se Slovenija zaveda pomembne naloge, ki jo zaradi zgodovinske in geografske povezanosti že zdaj opravlja v povezavi z Balkanom (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Med drugim so cilji medkulturnega dialoga na različnih področjih vsakdanjega življenja naslednji:

- vzpostaviti civilno-družbeni dialog na čim več nivojih družbenega življenja;
- omogočati mobilnost znotraj in zunaj EU zlasti na področjih umetnosti, znanosti in izobraževanja;
- usklajena migracijska politika znotraj in zunaj EU;
- upoštevanje vidika nomadskosti na omenjenih ravneh;
- spodbujanje medgeneracijskega dialoga;
- obravnavanje državnih mej in mej EU kot točk sožitja;
- poudarjen pomen večjezičnosti;

- poudarjanje medkulturnega dialoga v vseh oblikah vzgoje in izobraževanja ter na vseh njunih stopnjah;
- vključevanje medkulturnega dialoga med prioritete slovenskega predsedovanja;
- vključevanje medkulturnega dialoga kot enega vodilnih načel slovenske zunanje politike;
- sodelovanje z nevladnimi organizacijami in mediji z vseh področij, ki vključujejo medkulturni dialog (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Na področju vzgoje in izobraževanja je med poudarjenimi cilji tudi vzgoja za strpnost, razvijanje zavesti o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic in temeljnih svoboščin, razvijanje enakih možnosti obeh spolov ter s tem razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi, razvijanje jezikovnih možnosti in spoštovanje enakih pogojev za poučevanje različnih jezikov v skladu z mednarodnimi pogodbami in Ustavo RS za narodnostno mešana območja (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

V okviru politike jezikovnega izobraževanja je poleg kakovostnega poučevanja jezikov v osnovnih, srednjih splošnih, poklicnih in strokovnih šolah poudarjena tudi osrednja vloga izobraževanja za jezikovno strpnost, demokratično in večkulturno državljanstvo. Tako kot na nivoju osnovnega in srednjega izobraževanja je osnova za medkulturni dialog vključena tudi v višješolske in visokošolske programe (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

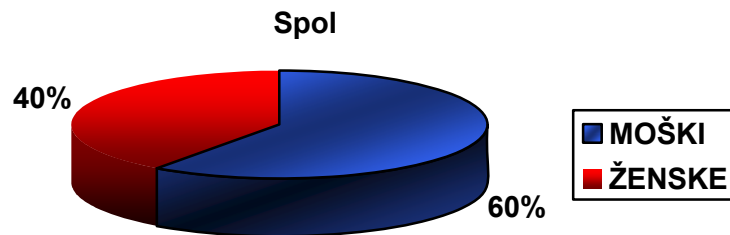
Kar se tiče programov mobilnosti in mednarodnih izobraževalnih programov je Slovenija izkazala velik interes in jih tudi uspešno izvaja. Takšni programi so na primer Grundwig (jezikovni projekti EU), Socrates in Leonardo da Vinci, v katerih je v letih 2000–2006 Slovenija aktivno sodelovala (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

Na področju neformalnega izobraževanja, preživljanja prostega časa in vključevanja mladih v družbo Slovenija spodbuja različne interesne aktivnosti mladih in ustvarjanje pogojev za vključevanje mladih v socialni proces. Ključne aktivnosti za doseg zastavljenih ciljev pa so: promocija vrednot, kot sta toleranca in spoštovanje raznolikosti preko različnih kampanj (akcija Sveta Evrope: Vsi drugačni – vsi enakopravni) in promocija možnosti mednarodnega sodelovanja z uporabo različnih instrumentov (akcija Youth in Action, sodelovanje z North-South centre, program Europlatform, sodelovanje v delovni skupini Alpe-Adria za promocijo sodelovanja sosedskih držav in regij ...) (povzeto po Slovenija doma v Evropi, evropa.gov.si; 2008).

5 REZULTATI RAZISKAVE O STEREOTIPIH IN PREDSDOKIH

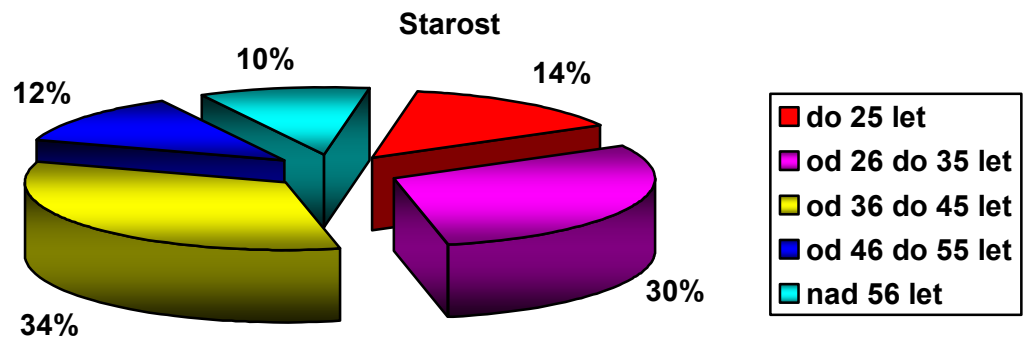
5.1 DEMOGRAFSKI PODATKI SODELUJOČIH V RAZISKAVI

Graf št. 2

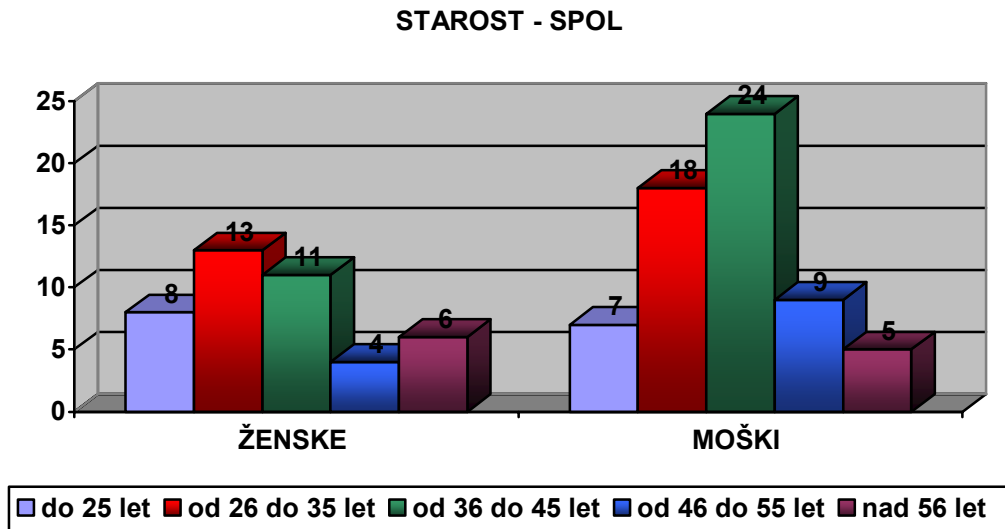
Za namen raziskave o stereotipih in predsodkih do drugih narodov in narodnostnih manjšin je bilo fizično razdeljenih ali po elektronski pošti poslanih 120 anketnih vprašalnikov. V raziskavi je skupno sodelovalo 105 anketirancev, ki so na vprašalnik odgovorili in ga vrnil. Od tega je bilo 40 % (42) žensk in 60 % moških (63).

Graf št. 3

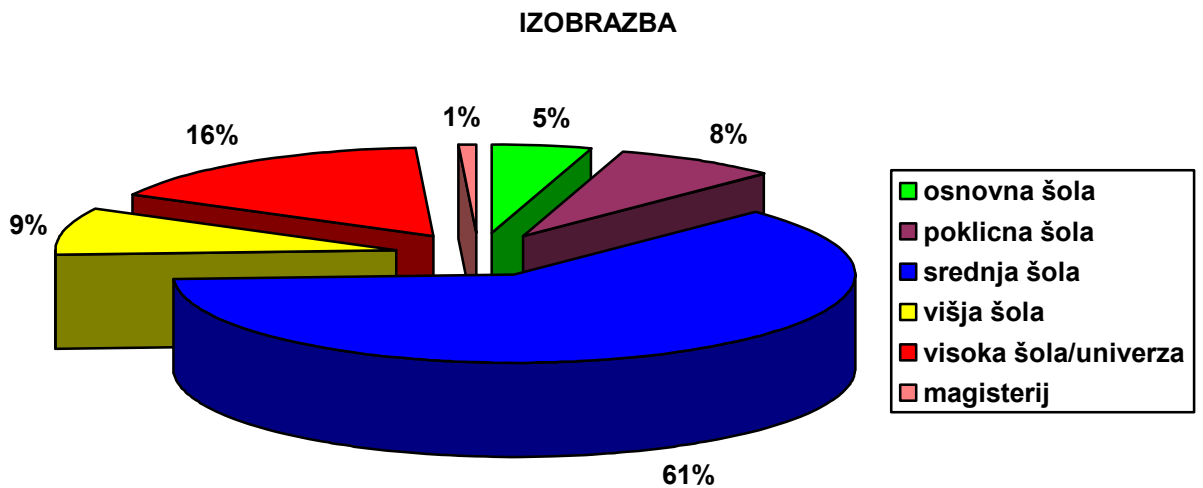
Pri izbiri starostne strukture anketiranih sem se poskušala osredotočiti na starejšo populacijo. Kljub temu pa sodelujoči v anketni raziskavi pripadajo različnim starostnim strukturam. Največ anketiranih, kar dve tretjini je starih med 26 in 45 let, 22 % je starejših od 46 let le 14% je mlajših od 25 let.

Graf št. 4

Pri izpolnjevanju anketnih vprašalnikov je sodelovalo največ moških, starih med 36 in 45 let. Pri ženskah pa v starostni skupini med 26 in 35 let.

Graf št. 5

Pri izobrazbeni strukturi ima največ anketiranih, skoraj dve tretjini, zaključeno srednjo šolo, četrtnina anketiranih ima zaključeno višjo ali visoko šolo oz. univerzo, vsi ostali pa imajo zaključeno poklicno ali osnovno šolo.

5.2 TRDITVE, KI SE NANAŠAJO NA LASTNE STEREOTIPE IN PREDSDODKE

Tabela št. 1: Prvi del prvega sklopa vprašanj anketnega vprašalnika

TRDITVE KI SE NANAŠAJO NA LASTNE STEREOTIPE IN PREDSDODKE	1- Sploh se ne strinjam	2- Deloma se strinjam	3- Niti da niti ne	4- Večinoma se strinjam	5- Popolnoma se strinjam	SREDNJA VREDNOST
Ob brutalnih divjanjih nacistov in obritoglavcev na zahodu Evrope, Slovenijo vidim kot neproblematično, kot miren otoček, na katerem se imajo ljudje radi.	16	26	23	33	6	2.87
Slovenci so priden, delaven, pošten in discipliniran narod.	6	27	22	37	13	3.23
Slovenci so neagresiven, ponižen, tako rekoč "hlapčevski" narod.	14	23	26	28	12	3.01
Slovenci so prepirljivi, nepripravljeni popuščati, nespravljeni.	26	28	28	19	3	2,47
Slovenci so zavistni, nevoščljivi (zlasti med seboj), slovenska "fovšarija"	1	23	8	39	33	3.77
Mati dekleta je zvezo s »Šiptarjem« Albancem dojemala kot osebni propad in strahotno razočaranje. Bila je prepričana, da si po hitrem postopku uničuje življenje.	19	20	21	25	19	3.04
Slovenci z »južnaki« »balkanci« ali »jugosi« nimamo nič skupnega.	33	18	30	14	8	2.20
Slovenci se ukvarjajo z vsemi mogočimi športi, doma pa so oblečeni v trenerko in nosijo copate.	8	30	25	23	18	3.18

Iz navedenih odgovorov je mogoče zaključiti, da anketirani Slovenijo večinoma vidijo kot neproblematično, kot miren otoček, na katerem se imajo ljudje radi. Ravno tako se večina anketiranih strinja, da so Slovenci priden, delaven, pošten in discipliniran narod. Anketirani se ravno tako večinoma strinjajo, da so Slovenci neagresiven, ponižen, tako rekoč "hlapčevski" narod. Pri trditvi, da so Slovenci prepirljivi, nepripravljeni popuščati nespravljeni ni prepričala vprašane, saj se z njo le deloma strinjajo, po drugi strani pa se večina strinja ali celo popolnoma strinja s trditvijo, da so Slovenci zavistni, nevoščljivi (zlasti med seboj) oziroma da je še kako prisotna tako imenovana "slovenska fovšarija".

Da so stereotipi še kako prisotni in da obstajajo prepadi med kulturami in narodi, kažejo rezultati na naslednje vprašanje. Večina vprašanih se strinja s trditvijo, da bi mati dekleta zvezo s »Šiptarjem« – Albancem dojemala kot osebni propad in strahotno razočaranje. Kar pomeni, da se ravno tako strinjajo oz. so celo prepričani,

da si po hitrem postopku uničuje življenje. S trditvijo, da Slovenci z »južnaki«, »balkanci« ali »jugosi« nimamo nič skupnega, se večina ne strinja, prav tako se večina le deloma strinja s trditvijo, ki je v literaturah zasledena kot stereotip o Slovencih (Slovenci se ukvarjajo z vsemi mogočimi športi, doma pa so oblečeni v trenirko in nosijo copate).

Graf št. 6

TRDITVE, KI SE NANAŠAJO NA LASTNE STEREOTIPE IN PREDSDOJKE

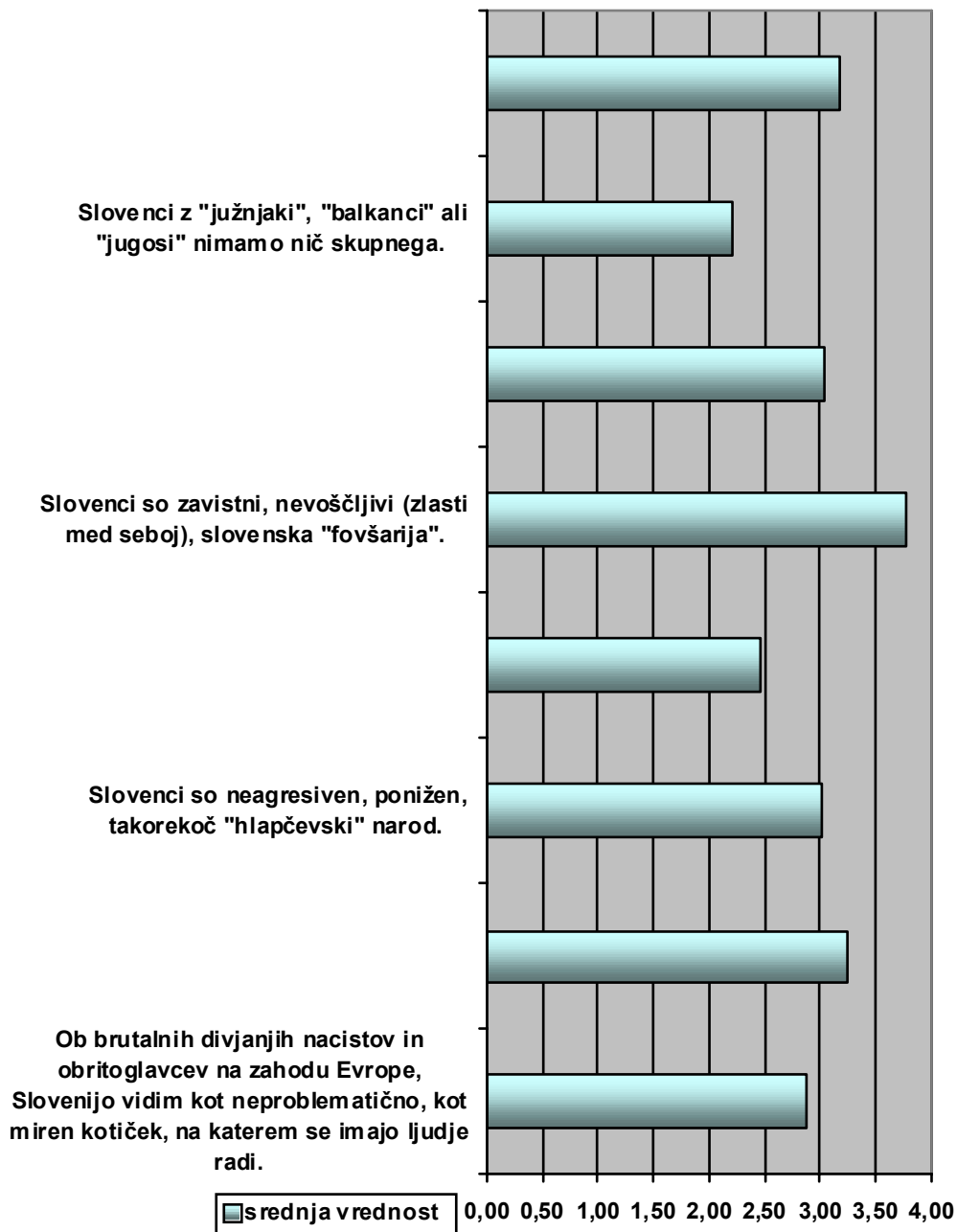

Tabela št. 2: Drugi del prvega sklopa vprašanj anketnega vprašalnika

TRDITVE KI SE NANAŠAJO NA LASTNE STEREOTIPE IN PREDSDODKE	1- Sploh se ne strinjam	2- Deloma se strinjam	3- Niti da niti ne	4- Večinoma se strinjam	5- Popolnoma se strinjam	SREDNJA VREDNOST
Avstrijci radi jedo dunajske zrezke, plešejo dunajske valčke in radi jodlajo.	22	14	26	24	19	3.03
Avstrijci nas ne marajo, ker smo za njih »jugosi«.	16	21	24	29	14	3.04
Italijani radi jedo testenine in nosijo sončna očala ob vsakem času, vremenu in na vsakem kraju.	8	24	12	33	28	3.47
Hrvati so predvsem malomeščanski, nestrpni in ksenofobični.	9	16	21	36	22	3.44
Srbi so avtoritarni in folkloristični.	10	18	29	31	16	3.24
Pripadnike romske skupnosti bi se dalo asimilirati v slovenski kulturni prostor.	31	28	25	17	4	2.38
Nemci so delaven, natančen in predvsem točen narod.	2	32	25	34	12	3.21
»Čefur« je človek, ki namerno zavrača vrednote, jezik in kulturo naroda, s katerim živi.	29	20	15	18	23	2.87
Ko slišim besedo »čefur« pomislim na moškega, ki prihaja iz bivših jugoslovanskih republik, veliko preklinja, v ustih ima zobotrebec, oblečen pa je v trenerko, usnjeno jakno in bele športne copate.	15	23	13	31	23	3.23
Pojem »Balkan« ali »balkanizacija« ima večinoma negativen predznak za označevanje dogodkov, držav, ljudi, narodov, posameznikov....	11	25	19	32	18	3.20
Dialog med kulturami je nepogrešljivo sredstvo za zблиževanje evropskih narodov tako med njimi samimi kot med kulturami, ki jih sestavljajo.	1	10	11	31	51	4.16

Drugi del prvega sklopa vprašanj se bolj nanaša na stereotipe do drugih narodov in narodnosti. Predvsem pa je osredotočen na narode, ki živijo v sosednjih državah, narodnostne manjšine pri nas in na narode, ki so najštevilnejši prebivalci Slovenije. Stereotipi oziroma trditve o lastnostih posameznih narodov so povzete v različnih literaturah. Posamezni izrazi pa izhajajo iz žargona vsakdanjega življenja in nimajo namena žaliti nikogar.

Iz odgovorov je mogoče zaključiti, da stereotip o Avstrijcih, ki naj bi radi jedli dunajske zrezke, plesali dunajske valčke in radi jodlali, ni popolnoma prepričal anketirane. Večina je navedeno trditev ocenila z »niti da niti ne«. Kljub temu pa se kar 40 % vprašanih z navedenim popolnoma oz. večinoma strinja.

V nadaljevanju so navedeni stereotipi, s katerimi se večina anketiranih »večinoma« strinja:

- Avstrijci nas ne marajo, ker smo za njih »jugosi«.
- Italijani radi jedo testenine in nosijo sončna očala ob vsakem času, vremenu in na vsakem kraju.
- Hrvati so predvsem malomeščanski, nestrpni in ksenofobični.
- Srbi so avtoritarni in folkloristični.
- Nemci so delaven, natančen in predvsem točen narod.

Rezultati ponovno kažejo dejansko sliko oziroma dejstvo, da so stereotipi še kako prisotni med anketiranimi. Večina sodelujočih v anketi ob stiku s pripadniki navedenih narodov le-te vidi, kot je opisano.

Ob različnih stereotipih in predsodkih do drugih narodov in narodnostnih manjšin se ni mogoče izogniti romskemu vprašanju. Večina anketiranih se s trditvijo, da bi se dalo pripadnike romske skupnosti asimilirati v slovenski kulturni prostor, sploh ne strinja. Izredno pesimistični pogled na romsko problematiko, prežet s stereotipi in številnimi predsodki.

V nadaljevanju je predstavljen stereotip in izraz, ki se pojavlja v pogovornem jeziku v Sloveniji. S trditvijo, da je »čefur« človek, ki namerno zavrača vrednote, jezik in kulturo naroda, s katerim živi, se večinoma vprašanih sploh ne strinja. Kljub temu pa se nasprotno kar četrtina vprašanih z navedeno obrazložitvijo popolnoma strinja.

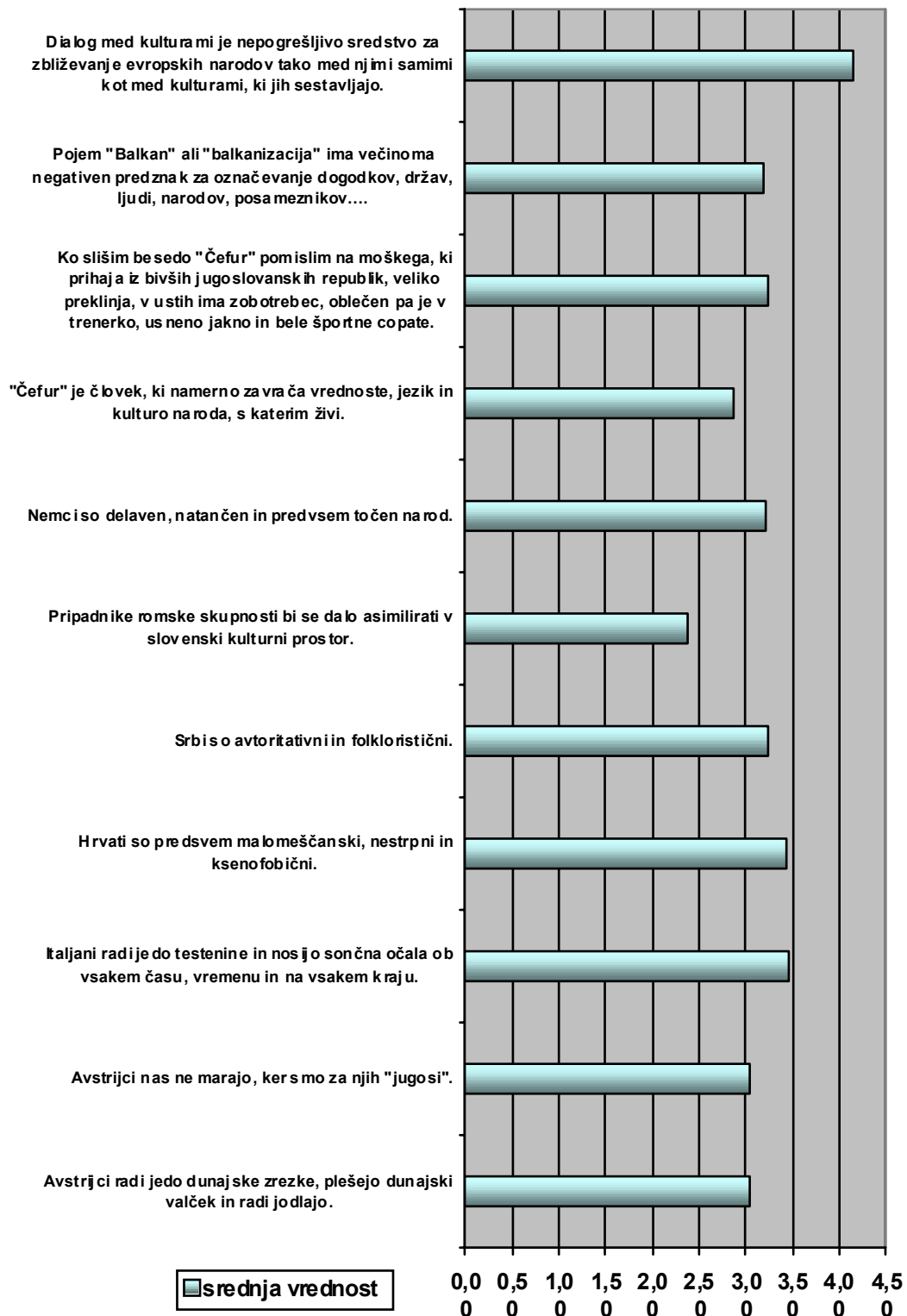
V pogovornem jeziku pogosto naletimo na izraze, za katere v resnici ne vemo, kaj pomenijo (predstavljeno v nadaljevanju raziskave), pa jih kljub temu pogosto uporabljamo. Raziskava dokazuje, da so stereotipi zelo vezani na posamezne besede, ki jih uporabljamo oziroma uporabljajo v slovenskem govornem prostoru, dokazujejo odgovori na naslednji trditvi. S trditvami:

- ko slišim besedo »čefur«, pomislim na moškega, ki prihaja iz bivših jugoslovanskih republik, veliko preklinja, v ustih ima zobotrebec, oblečen pa je v trenirko, usnjeno jakno in bele športne copate in
- pojem »Balkan« ali »balkanizacija« ima večinoma negativen predznak za označevanje dogodkov, držav, ljudi, narodov, posameznikov ...

se večinoma strinja kar tretjina vprašanih.

Zadnja trditev je bila postavljena z namenom vzpodbuditi zavest pred pretirano uporabo stereotipov. Tako se s trditvijo, da je dialog med kulturami nepogrešljivo sredstvo za zблиževanje evropskih narodov, tako med njimi samimi kot med kulturami, ki jih sestavljajo, popolnoma ali večino strinja 80 % sodelujočih v anketi. Naveden rezultat kljub temu daje optimistično napoved pri zблиževanju narodov in narodnostnih manjšin v Evropski skupnosti.

TRDITVE, KI SE NANAŠAJO NA LASTNE STEREOTIPE IN PREDSDODKE

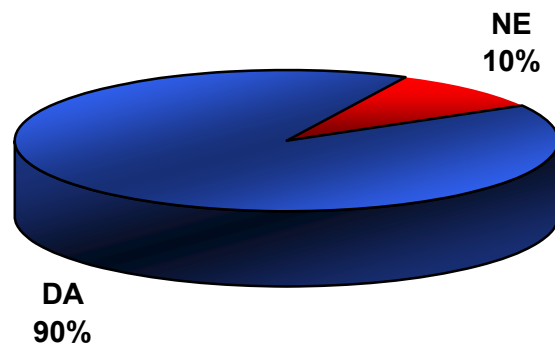
5.3 ODGOVORI NA POSTAVLJENE TRDITVE

V drugem sklopu anketnega vprašalnika je bilo uvodoma navedeno, da ima vsak izmed nas takšne ali drugačne stereotipe in predsodke ter da to še ne pomeni, da bomo sovražni, diskriminirajoči v odnosu do drugih. Kljub temu pa ugotavljam, da ni bilo popolnoma enotnega mnenja oz. enotnih odgovorov na naslednjih šest trditvev, kjer gre za predsodke ali stereotipe, ki se lahko manifestirajo v blažji ali težji obliki, morda pa se sploh ne manifestirajo. Trditve, ki so bile postavljene, izhajajo iz vsakdanjega življenja in se navezujejo na določene narode in narodnostne manjšine. Zaradi pridobitve bolj realnih in neposrednih odgovorov pa je bila anketiranim dana možnost pritrđiti samo z DA in NE.

Pri prvi trditvi sem izhajala iz dejstva, da se na splošno v družbi pogovarjamo o drugih narodih. Živimo v Evropski uniji, ki je skupnost različnih narodov in narodnostnih manjšin na relativno majhnem prostoru. Evropski prostor pa je bogat z zgodovino, selitvami narodov, vojnami, osvajanji in različnimi miti, ki obrodijo tako stereotipe kot predsodke za posamezne narode. Moja prva trditev je bila splošna. Na trditev »Med prijatelji, sodelavci ali znanci sem se že pogovarjal/a o tipičnih značilnostih določenih narodov, npr. Italijani neprestano govorijo in jedo makarone ali Črnogorci so len narod«, je večina anketiranih, točneje 90 % odgovorila z DA in le 10 % z NE.

Graf št. 8

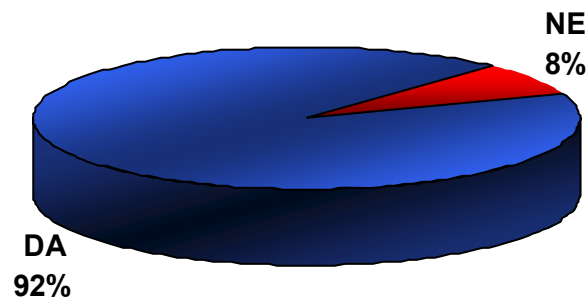
Med prijatelji, sodelavci ali znanci sem se že pogovarjal/a o tipičnih značilnostih narodov

Pri drugi trditvi pa sem se bila bolj konkretna in sem anketiranim postavila trditvev, ki primerja določene narode na šaljiv način. Od anketiranih sem hotela izvedeti, ali so se že šalili na račun posameznih narodov, vezanih na določene stereotipe o njih samih. Podobno kot so se anketirani opredelili pri prvi trditvi, so večinoma potrdili tudi mojo drugo trditev »Smejal/a sem se na šalo ali vic, kjer se primerjajo predstavniki določenega naroda, npr. "K hudiču vstopijo Američan, Italijan, Slovenec in Bosanec, kdo zdrži najdlje?" Kar 92 % anketiranih je pritrđilo, da so se že smejali na račun drugih narodov.

Graf št. 9

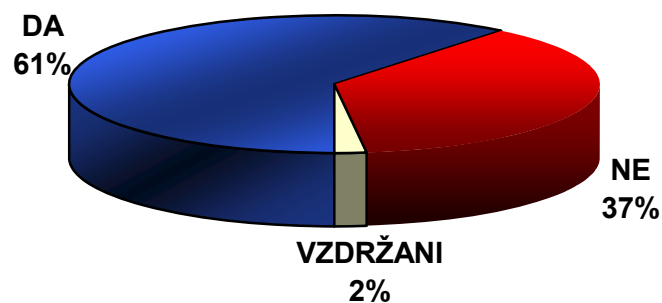
Smejal/a sem se na šalo ali vic, kjer se primerjajo predstavniki določenega naroda

Moja tretja trditev je bila že bolj konkretna, ne šaljiva in je navezana na aktualno dogajanje v naši družbi. Svetovni mediji nas zasipavajo z različnimi stereotipi in predsodki do določenih verstev in s tem povezanimi določenimi narodi živečih tudi v Sloveniji. Kljub ustavni pravici do svobode veroizpovedi so bila deljena mnenja glede dovolitve izgradnje mošeje muslimanski skupnosti v Republiki Sloveniji. Za dovolitev izgradnje mošeje se je opredelilo 61 % anketiranih, proti pa 37 %. Dva anketirana pa se nista hotela opredeliti.

Graf št. 10

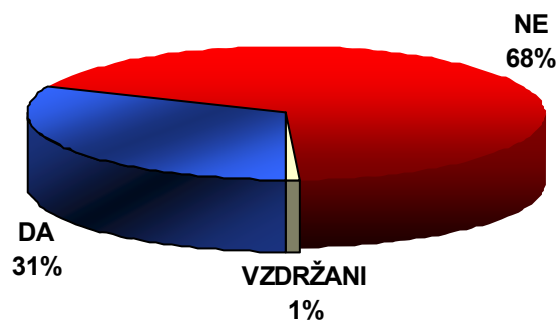
Muslimanski skupnosti v Sloveniji naj se dovoli izgradnja mošeje (ustavna pravica do svobodne veroizpovedi)

Romska skupnost je že nekaj časa aktualna tema v Sloveniji, zato sem se dotaknila tudi te problematike. Zaradi različnega sloga življenja Romov, ki v naši družbi izstopa in včasih ni asimiliran v družbo, obstaja veliko stereotipov in predsodkov. Vsem znan problem družine Strojani, ki so jo zaradi njihove varnosti izselili iz naselja Ambrus, se ne zdi pravičen večjemu delu anketiranih. Kar 68 % vprašanih se zdi izselitev družine Romov iz naselja Ambrus nepravična, 31 % se z izselitvijo strinja in se jim zdi pravična, eden od anketiranih pa se je vzdržal pri navedeni trditvi.

Graf št. 11

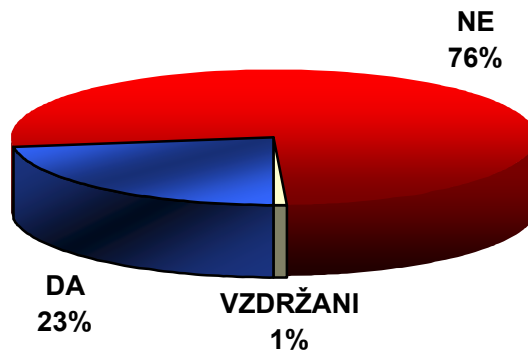
Izselitev Romov iz naselja Ambrus se mi zdi pravična

V nadaljevanju sem se dotaknila tudi naših severnih sosedov Avstrijcev in z našo manjšino povezanimi aktualnimi vprašanji. Pri anketiranih sem hotela izvedeti, kako bi se opredelili na trditev, da bi tudi Sloveniji morali na dvojezičnih območjih ukiniti dvojezične table, saj jih v Avstriji tudi ne dovolijo. Kljub vprašanju, ki napeljuje k nestrpnosti do drugega naroda, pa se je večina, kar 76 % anketiranih odločila, da se ne ukinejo dvojezične table na dvojezičnih območjih, kljub temu pa je bila kar četrtina za ukinitvev.

Graf št. 12

Tudi v Sloveniji bi morali na dvojezičnih območjih ukiniti dvojezične table, saj jih v Avstriji tudi ne dovolijo

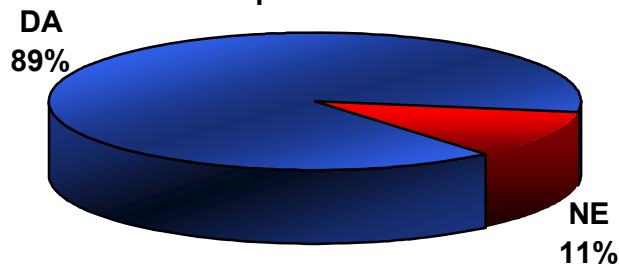

Nisem se mogla izogniti vprašanju, vezanem na odnose med Slovenijo in Hrvaško. V medijih srečujemo razne zgodbe o obeh narodih in bilateralne odnose, ki se gojijo med vladami. Pri tem sem izpostavila aktualna vprašanja glede meje med državama, ekološko ribolovno cono, sekanje slovenskega gozda, dolg Ljubljanske banke in še bil lahko naštevata. Zaradi tega je bila anketiranim zastavljena neposredna trditev glede odnosov med navedenima narodoma. Na trditev »Zaradi aktualnih političnih dogajanj med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško bi Slovenci morali odločneje nastopiti proti Hrvatom«, je večina, kar 89 % pritrnila, da bi morali Slovenci odločneje nastopiti proti Hrvatom, le desetina vprašanih pa se z zaostrovanjem odnosov ne strinja.

Graf št. 13

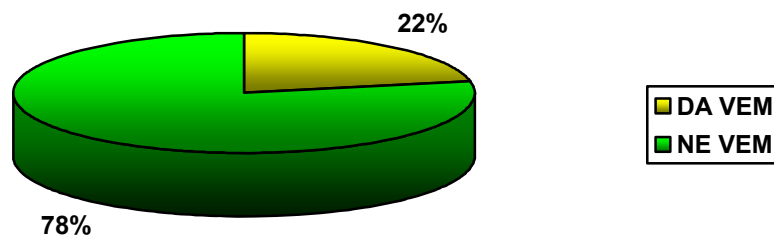
Zaradi aktualnih političnih dogajanj med Rep. Slovenijo in Rep. Hrvaško (problem meje, ekološko ribolovna cona, sekanje slovenskega gozda...) bi Slovenci morali odločneje nastopiti proti Hrvatom.

V zadnjem delu ankete so bili anketirani vprašani o izvoru nekaterih pojmov, ki sem jih uporabila v vprašalniku. Pri tem ugotavljam, da večina vprašanih ne ve izvora besede, ki jo uporabljajo in so jo povzeli v žargonu ali pogovornem jeziku. Pri konkretnem vprašanju "Ali veš, od kod izvira beseda "čefur"?" je kar 78 % anketiranih odgovorilo NE VEM.

Graf št. 14

Od kod izvira beseda "čefur"

Ostala petina vprašanih, ki trdi, da ve izvor besede, pa je trdila naslednje:

- pripadnik ali državljani južnih republik
- iz pesmi Magnifika
- z ljubljanskih ulic
- povzeto od Avstrijcev
- iz arabščine – kot žaljivka
- izhaja iz časov turških osvajanj, kjer ni bila žaljivka, danes da,
- z Balkana,
- od Nemcev, s katero so poimenovali Slovence
- turcizem (turško ČIFUT) – JUD, tujec
- turška beseda za umazanca, nevzgojenca ....

Sama sem po literaturi iskala izvor in pomen besede »ČEFUR« in pri tem ugotovila, da dejanska beseda ne pomeni ničesar, lahko pa bi bila izpeljanka različnih pojmov. Na spletnih straneh *Wikipedie* je izraz opredeljen kot slogovno obarvana beseda, ki slabšalno označuje prebivalce Slovenije, ki so po narodnosti iz držav bivše republike Jugoslavije. Beseda »čefur« se je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika prvič (pa tudi zadnjič) pojavila leta 1991, kjer je bila uporabljena kot sinonim za oznako »južnjak« – »File je črnolas čefur, Vse južnjake je Liza kljicala za čefurje«... (SSKJ, 1991). V naslednjih izdajah Slovenskega knjižnega jezika pa je bil izraz odstranjen.

V zvezi z besedo se sicer pojavlja več razlag in špekulacij. Ena razlaga je, da izhaja iz turcizma »čifut« (turško Cühut, arabsko Yâhud), ki je turški izraz za Juda oziroma »pripadnik židovskega naroda, stiskač, oderuh, goljuf«. Druga razlaga pa navaja, da se je beseda prvič uporabila v času turških osvajanj in končno zasedbe takratne Srbije in da tudi območja današnje BiH. Turki so takrat zaradi boljše uprave razdelili pokrajine na »pašaluke« in prav tako na »čifl Luke« – turško fevdalno posestvo s tlačani in zakupniki. Prebivalci tako imenovanih »čiflukov« so bili »čifuti«. Niti ena od razlag svoje teze ne more potrditi, kljub temu pa ni mogoče zanikati, da imata oba termina »čefur« in »čifut« podobno zgodovino rabe in namen žaliti drugega.

V nadaljevanju ugotavljam, da rezultati izražajo tipične negativne socialne in etnične predsodke, ki temeljijo na odklanjanju in sovražnosti do posameznih socialnih in etničnih skupin – na primer do Neslovencev, Romov (predsodki do drugih narodov in narodnostnih manjšin).

H. Blumer (cit. po Ule, 1992, str. 121) je definiriral štiri osnovne tipe občutkov in sodb, ki so značilni za negativne socialne predsodke v dominantnih skupinah:

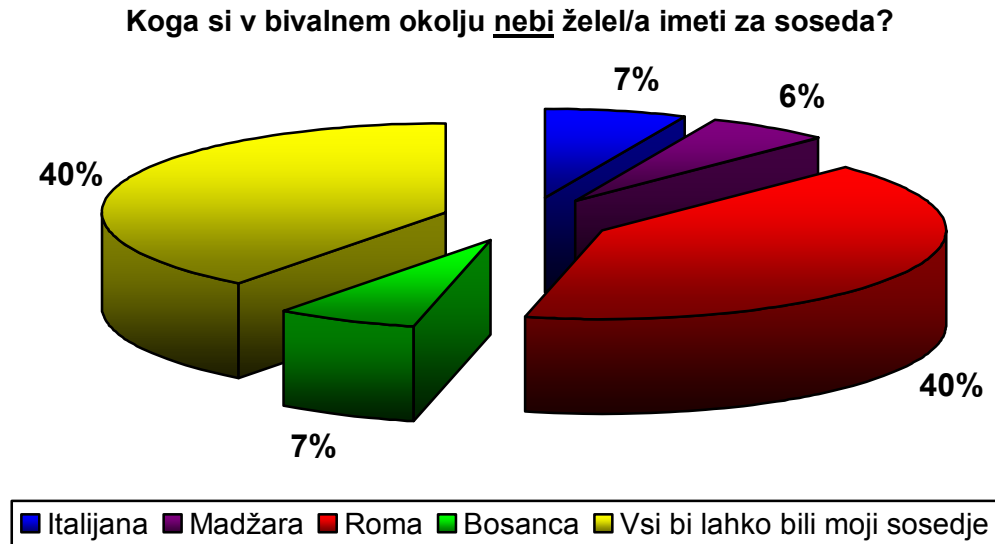
- občutek superiornosti dominantne skupine;
- bčutek, da je manjšinska skupina manjvredna od večinske skupine;
- bčutek oz. prepričanje o lastninski pravici dominantne skupine do moči, privilegijev, statusa;
- strah in sum, da manjšinska skupina ogroža dominantno skupino.

Na vprašanje Koga si v bivalnem okolju nebi želel ali želela imeti za soseda, dobimo zanimive odgovore, ki potrjujejo zgoraj navedene tipe občutkov in sodb.

Anketiranim je bila dana možnost več odgovorov. Pri tem se je kar 40 % vprašanih opredelilo, da si v bivalnem okolju ne bi želeli imeti Roma za soseda. Petina

vprašanih si konkretno ne bi želela imeti za soseda Italijana, Madžara ali Bosanca. Ostali pa so trdili, da bi lahko bili vsi njihovi sosedge ne glede na narodno pripadnost.

Graf št. 15

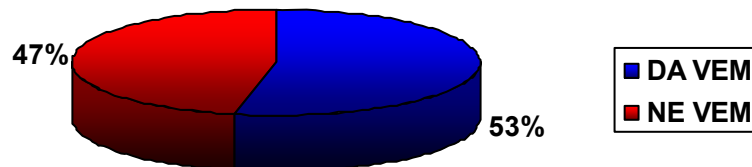

Rezultati raziskave so potrdili, da imata pojma »Balkan« in »balkanizacija« pri ljudeh izrazit stereotip, s katerim označujejo večinoma negativen predznak za označevanje dogodkov, držav, ljudi, narodov, posameznikov. V opravljeni anketi se je kar tretjina večinoma strinjala z navedenim. Na koncu raziskave pa me je zanimalo še poznavanje samega izraza »Balkan« in izvora besede. Več kot polovica je trdila, da pozna pomen besede »Balkan« in so navedli sledeče pojmovanje in izvor:

- turški izraz za goro;
- območje polotoka Balkan;
- Balkanski polotok;
- turško BAL – med, KAN – kri;
- gorovje od Bolgarije do Srbije;
- zgodovinsko in zemljepisno ime jugovzhodne Evrope;
- območje, ki je bilo v času turških osvajanj pod njihovim nadzorom;
- del ozemlja skupaj s Slovenijo;
- Ples z volkovi.

Graf št. 16

Ali veš kaj pomeni beseda "BALKAN" in od kod izvira?

Tudi sama sem poiskala po literaturi in ugotovila, da je Balkan zgodovinsko in zemljepisno ime, ki opisuje jugovzhodno Evropo. Zemljepisno Balkanski polotok obkrožajo Jadransko morje, Jonsko morje, Egejsko morje, Marmarsko morje, Črno morje ter morski ožini Bospor in Dardanele.

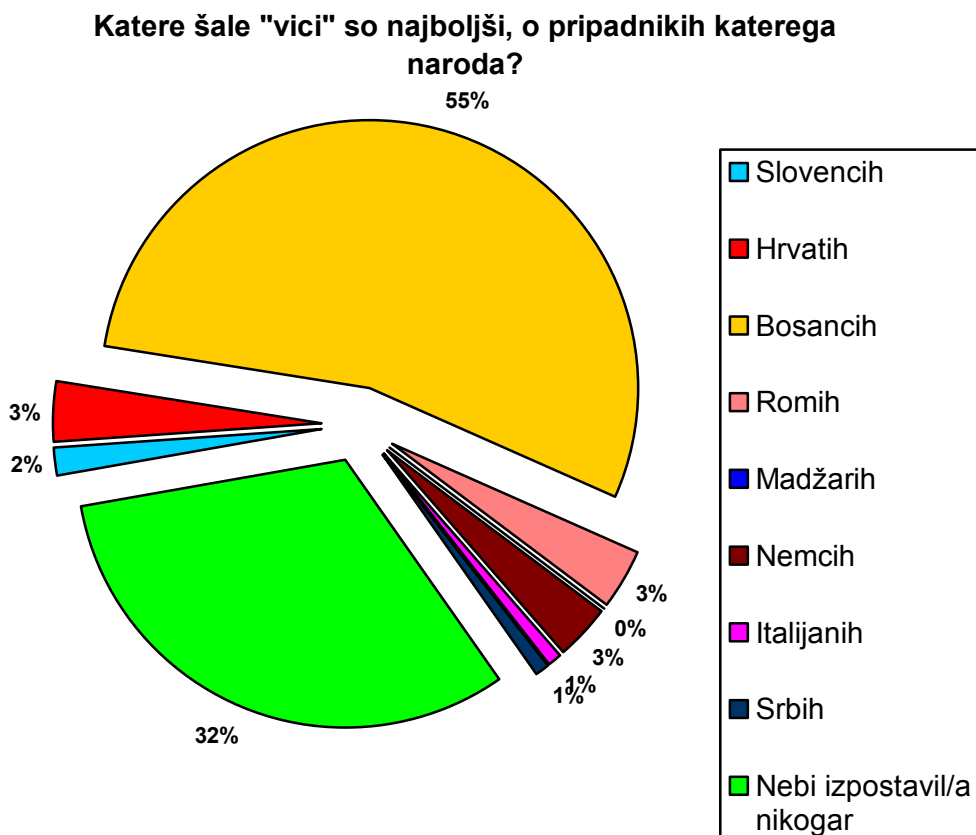
Ime »Balkan« naj bi imelo koren v turškem izrazu za goro. Samo območje obsega približno 550.000 km², na katerih živi 53 milijonov prebivalcev. Zelo zanimivo pa je pogledati opredelitev držav, ki bi naj sodile na območje Balkana. Sodeč po Encyclopedia Britannica (izdaja 2005) so države Balkana Slovenija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Srbija in Črna gora, Makedonija, Albanija, Bolgarija, Romunija in Moldavija. Med njimi ni Grčije. Nekoliko drugačno opredelitev pa lahko zasledimo v spletni enciklopediji Wikipedija (zadnja obnova strani 26. 11. 2005). Ta opredelitev je podrobnejša. Običajno se za balkanske države štejejo Albanija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Grčija, Hrvaška, Makedonia, Srbija in Črna gora, evropski del Turčije okoli Istanbula, občasno se Romunija, redko pa Slovenija. Nejasno opredelitev držav Balkana lahko pripisujemo predvsem dejstvu, da ta pojem ni izključno zemljepisni in ni nevtralen, ampak ima negativne konotacije. Tako se države ali otesajo te oznake ali pa jo imajo za nekaj, kar so z modernizacijo in drugimi procesi »prerasle« (»Balkan je preteklost, naša sedanost in prihodnost je Evropa.«). Te negativne konotacije imajo svojo zgodovinsko podlago, kar se odraža tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, in sicer s sledečima primeroma:

- a) »balkanizirati« -am nedov. in dov. (i) nav. slabš., uvajati balkanske razmere. Primer uporabe: balkanizirati deželo; Evropa se balkanizira;
- b) »balkanstvo« -a s (a) nav. slabš. lastnosti, značilnosti Balkancev. Primer uporabe: očitali so jim balkanstvo. V splošnem zahodni pisci razumejo pod pojmom "balkansko" predvsem nekaj okrutnega in neuglajenega; med njimi velja neevropski značaj Balkana za nekaj samoumevnega.

Zaradi slabih predznakov se Balkan recimo za Avstrijce začne onstran Karavank, za Slovence čez Kolpo, za Hrvate pa šele na Uni, torej pri sosedu, zato mnogi raje uporabljajo sicer prav tako slabo opredeljen izraz jugovzhodna Evropa.

Zadnje vprašanje ankete je od sodelujočih zahtevalo opredelitev, katere šale oziroma vici so najboljši, o pripadnikih katerega naroda. Vprašanje sem zastavila iz enostavnega razloga, saj ravno šale o drugih narodih, njihovih običajih, mitih izražajo največ stereotipov, ki se potem zasidrajo v nas samih.

Graf št. 17

Iz pridobljenih odgovorov je razvidno, da se v našem okolju prevladujejo šale in vici o Bosancih. Veliko jih bazira na stereotipih in predsodkih do drugega naroda, res pa je tudi, da je to narod z največ šalami na svoj račun, ki so jih ustvarili na svoj račun. Pri zadnjem vprašanju se mi je zdela še posebej zanimiva ugotovitev, da 32 % vprašanih ni hotelo izpostaviti nobenega naroda, v tej tretjini pa je kar 60 % žensk.

ZAKLJUČEK

Stereotipi so povezani s predsodki. Torej predsodki ne temeljijo na empiričnih in logičnih presojah, temveč so to posplošene predstave, ki so poenostavljene in kategorične (na primer: «Bosanci so neumni»). Predsodki v naših življenjih še vedno igrajo močno vlogo in se jih ni moč otresti kar čez noč, kar potrjujejo rezultati navedenih trditev v raziskavi.

Osnovni princip stereotipov in predsodkov temelji na predpostavki, ali ti je nekdo prijatelj ali pa sovražnik. In ljudje, ki so polni predsodkov, svet vidijo samo črno in belo. Stereotipi se najpogosteje nanašajo na osebnostne lastnosti in ena izmed najpogostejših kategorij so prav skupine predsodkov, ki se nanašajo na narode in narodnostne manjšine pa tudi na politično in versko opredelitev.

V procesu globalizacije nacionalne meje postajajo manj pomembne, krepki pa se nacionalizem in s tem različni predsodki. Predvsem pa so zaskrbljujoča posploševanja, ko se na podlagi posameznika naredi vzorec za celotno skupino. Veliko tovrstnih stereotipov je bilo predstavljenih v raziskavi, ki je po mojem mnenju dala večinoma pričakovane rezultate.

Naše kulturno okolje postaja iz dneva v dan vedno bolj raznoliko, ta kulturna raznolikost pa predstavlja ekonomsko, družbeno in politično prednost, ki jo je potrebno nadalje razvijati. Po drugi strani pa povečana kulturna mnogovrstnost prinaša družbene in politične izzive.

Stereotipi, predsodki, rasizem, netolerantnost, diskriminacija in nasilje lahko ogrozijo tako lokalne kot narodne skupnosti. Zato je danes dialog med kulturami nepogrešljivo sredstvo za zблиževanje evropskih narodov tako med njimi samimi kot med kulturami, ki jih sestavljajo.

Z diplomsko nalogo želim v luči Evropskega leta medkulturnega dialoga, ki sta ga razglasila Evropski parlament in Svet Evropske skupnosti pozvati k strpnosti med vsemi narodi, ne samo v Sloveniji, ampak tudi drugje po svetu.

LITERATURA, VIRI

Knjige:

1. Mirjana Nastran Ule (1992): Socialna psihologija. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana.
2. Mirjana Ule, ur. (1999): Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana.
3. Mirjana Ule (1997): Temelji socialne psihologije. Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana.
4. Cankarjeva založba, Veliki slovar tujk, Ljubljana, (2006).
5. Mirjana Nastran Ule (2002, 2004): Socialna psihologija. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
6. Slovar slovenskega knjižnega jezika, peta knjiga, DZS, Ljubljana 199.

Publikacije:

7. Statistični urad republike Slovenije, št. 2, Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije, Popisi 1921–2002, Ljubljana 2003.
8. Slovenci v luči mednarodnih in medkulturnih primerjav, (2007), Janek Musek, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.

Spletne strani:

9. Osterreichisches Schulportal, 2007
URL=http://webs.schule.at/website/Stereotypes/index_slo.htm; 19. 12. 2007
10. Osterreichisches Schulportal, 2007
URL=http://webs.schule.at/website/Stereotypes/prejudice_slo.htm;
19. 12. 2007
11. Protidiskriminaciji si
URL=http://www.protidiskriminaciji.si/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid; 25. 01. 2008,
12. Tomaž Vec 2005 - ppt
URL=http://www.socped.org/uploads/files/Predsodki_in_stereotipi.ppt;
26. 01. 2008
13. Slovenija doma v Evropi
URL=<http://evropa.gov.si/medkulturni-dialog>; 30. 01. 2008,
14. Slovenija doma v Evropi
URL=<http://evropa.gov.si/predstavitev/zakaj-eu>; 31. 01. 2008,
15. Slovenija doma v Evropi
URL=<http://evropa.gov.si/medkulturni-dialog/medkulturni-dialog-eu>;
30. 01. 2008
16. URL=<http://www.o-4os.ce.edus.si/gradiva/geo/prebivalstvo/delez-neslovencev.htm>; 11. 2. 2008
17. Slovenija doma v Evropi
URL=<http://evropa.gov.si/medkulturni-dialog/medkulturni-dialog-slovenija>;
30. 01. 2008
18. Wikipedije, proste enciklopedije
URL=<http://sl.wikipedia.org/wiki/Narod>; 06. 02. 2008,
URL=<http://sl.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cifut>, 15. 04. 2008

- URL=<http://sl.wikipedia.org/wiki/Balkan>
19. Mojasoseska
URL=http://www.mojasoseska.si/index.php?option=com_content&task=view&id=51&Itemid=29; 16. 02. 2008,
20. The European Roma Rights Centre (ERRC)
URL=<http://www.errc.org/cikk.php?cikk=1925>; 04. 02. 2008,
21. Stran za testiranje poznavanja stereotipov
URL=http://webs.schule.at/website/Stereotypes/eu_stereotypes_slo.htm;
17. 03. 2008,
22. URL=<http://www.sobotainfo.com/index.php?mode=article&aid=139>; 17.
04. 2008,

Informativne oddaje:

23. RTV Slovenija, Informativna oddaja, Polnočni klub, dne 28. 12. 2007, Dialog med kulturami, voditeljica Vida Petrovčič, gosti Milenko Licul, Ernest B. Kulavzovič, Karin Elena Sanches in doc. dr. Vesna Mikulič.
24. RTV Slovenija, Informativna oddaja, Omizje, dne 19. 01. 2008, Za odprto Evropo, voditeljica Ksenija Horvat Petrovčič, gosti Lijana Kalčina, dr. Jelka Pirkovič, dr. Rudi Rizman, dr. Vesna Mikulič, dr. Jacek Kozak, dr. Klemen Klun, Boštjan Bernik.

KAZALO SLIK:

Slika št. 1.: Narodnostne manjšine.....	20
Slika št. 2.: Delež Neslovencev.....	20
Slika št. 3.: Narodnostna sestava prebivalcev Slovenije Prebivalstvo Slovenije po občinah, ki se je opredelilo za Slovence	21

KAZALO GRAFOV

Graf št. 1.: Prebivalstvo, po narodnostni pripadnosti, Slovenija, Popis 2002.....	19
Graf št. 2.: Spol	31
Graf št. 3.: Starost	31
Graf št. 4.: Starost - Spol.....	32
Graf št. 5.: Izobrazba.....	32
Graf št. 6.: Trditve, ki se nanašajo na lastne stereotipe in predsodke I.....	34
Graf št. 7.: Trditve, ki se nanašajo na lastne stereotipe in predsodke I.....	37
Graf št. 8.: Med prijatelji, sodelavci ali znanci sem se že pogovarjal/a o tipičnih značilnostih določenih narodov, npr. Italijani neprestano govorijo in jejo makarone ali Črnogorci so len narod....	38
Graf št. 9.: Smejal/a sem se na šalo ali vic, kjer se primerjajo predstavniki določenega naroda.....	39
Graf št. 10.: Muslimanski skupnosti v Sloveniji naj se dovoli izgradnja mošeje (ustavna pravica do svobodne veroizpovedi).....	39
Graf št. 11.: Izselitev Romov iz naselja Ambrus se mi zdi pravična.....	40
Graf št. 12.: Tudi v Sloveniji bi morali na dvojezičnih območjih ukiniti dvojezične table, saj jih v Avstriji tudi ne dovolijo.....	40
Graf št. 13.: Zaradi aktualnih političnih dogajanj med Rep. Slovenijo in Rep. Hrvaško (problem meje, ekološko ribolovna cona, sekanje slovenskega gozda...) bi Slovenci morali odločneje nastopiti proti Hrvatom.....	41
Graf št. 14.: Od kod izvira beseda »čefur«?.....	41
Graf št. 15.: Koga si v bivalnem okolju nebi želel/a imeti za soseda?.....	43
Graf št. 16.: Ali veš kaj pomeni beseda »Balkan« in od kod izvira?.....	44
Graf št. 17.: Kateri šale »vici« so najboljši, o pripadnikih katerega naroda?..	45

KAZALO TABEL

Tabela št. 1: Prvi del prvega sklopa vprašanj anketnega vprašalnika.....	33
Tabela št. 2: Drugi del prvega sklopa vprašanj anketnega vprašalnika	35

POJMOVNIK

- premisa - predpostavka, privzetek
- silogizem - sklep, zaključek, v logiki sklep, pri katerem sledi iz dveh premis zaključek
- rigiden - neprožen, tog
- diskriminacija - neenako obravnavanje posameznika oz. posameznice v primerjavi z nekom drugim
- šikaniranje - namerno nagajati iz zlobe, preganjati koga, mučiti, trpinčiti
- marginalen - roben, obroben
- kognitiven - poznavalen
- antipatija - notranji odpor ali mržnja, neljubost, zoprnost, nenaklonjenost do koga ali česa
- silogističen - dokazovanje, sklepanje, nanašajoč se na silogizem
- interakcija - sodelovanje, medsebojno sodelovanje, soodvisnost
- dominanten - prevladujoč, vodilen
- stigmatizacija - strokovni sociološki izraz, ki označuje poseben odziv okolja na drugačnost/različnost. Posledica stigmatizacije se vedno izraža v socialni distanci do stigmatiziranih oseb in skupin.
- frustracija - nelagoden občutek zaradi nemoči
- entiteta - filozofski pojem, ki je vezan na obstojnost česar koli v danem prostoru in času pa kljub temu ni nujno vezano na materialno pojavnost; nekaj kar je, kar obstaja
- konotacija - pojav, da dobi beseda drug, zlasti čustveno, osebno obarvan pomen
- asimilacija - prilagoditev, prisvojitve, presnova
- avtohton - kdor je po izvoru od tam, kjer živi; domačin, praprebivalec
- unifikacija - poenotenje, izenačenje
- introvertiran - usmerjen vase, v svoj notranji svet
- dogmatizem - način mišljenja ki se upira, sklicuje na dogme
- oponirati - nasprotovati
- avtoritativen - (oblastnost) je prepričanje, da so potrebne razlike v statusu in moči med ljudmi v organizaciji
- ksenofobija - označuje sovraštvo do tujcev in vsega, kar je tuje. Gre za vrsto fobije, pri kateri se kaže pretiran strah pred tujci. Beseda ksenofobija izhaja iz grščine - "xenos" pomeni tujec, "phobos" pa pomeni strah.

KRATICE IN AKRONIMI

- ICERD- International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination
- ESPJ - Evropska Skupnost za premog in jeklo
- EU - Evropska Unija
- RS - Republika Slovenija

PRILOGE

- Anketni vprašalnik